

Madártávlat

Madártani és természetvédelmi folyóirat

2017
ŐSZ

Néhány szó a
bajszos sármányról

A nagycenki
kastélypark

Vörhenyes fecske
első fészkelése

Útszegélyek, mint
orchideák élőhelyei

Madárodúk és etetők, madáreleség, ajándéktárgyak, festmények, CD-k, madaras könyvek, játékok széles választéka az MME Természetbarátok boltjában!

Az Opticon távcsövek és spektívek forgalmazását megkezdtuk!

Boltunkban már bankkártyával is lehet fizetni!

Boltunk kínálata folyamatosan bővül! Ismerkedjen meg teljes választékunkkal, látogassa meg a www.mme.hu/bolt honlapunkat!

Termékeink megvásárlásával madárvédelmi munkánkat segíti!

KIADJA

Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület (MME) közhasznú társadalmi szervezet
„A madárbarát Magyarországiért!”
1121 Budapest, Költő utca 21.
Tel.: (06-1) 275-6247 • Fax: (06-1) 275-6267 • www.mme.hu

FŐSZERKESZTŐ
Ujhelyi Péter

MUNKATÁRSÁK

- Ács László** • MME Bolt
- Bajor Zoltán** • gyakorlati madárvédelem
- Bodnár Katalin** • társadalmi kapcsolatok
- Drexler Szilárd** • természetvédelem
- Hadarics Tibor** • faunisztika
- Halpern Bálint** • kételtű- és hullóvédelem
- Haraszthy László** • madártan
- Horváth Márton** • ragadozómadár-védelem
- Karcza Zsolt** • Madárgyűrzési Központ
- Kincses László** • környezeti nevelés
- Lendvai Csaba** • helyi csoportok
- Madas Katalin** • BirdLife-partnerek
- Magyar Gábor** • Madártan
- Nagy Dénes** • területvédelem
- Nagy Károly** • Monitoring Központ
- Orbán Zoltán** • Madárbarát kert
- Vásóny Petra** • Marketing

TUDOMÁNYOS TANÁCSADÓK

- Aradi Csaba** (Hortobágyi Nemzeti Park, ny. ig.)
- Csányi Vilmos** (akadémikus, ELTE Etológiai Tanszék, ny. tszvez.)
- Csorba Gábor** (Magyar Természetudományi Múzeum Állattára)
- Csörgő Tibor** (ELTE TTK, Biológiai Intézet)
- Kordos László** (Magyar Állami Földtani Intézet)
- Molnár V. Attila** (Debreceni Egyetem, Növénytan Tanszék)
- Papp László** (Magyar Természetudományi Múzeum Állattára)
- Somogyi Péter** (akadémikus, Anatomical Neuropharmacology Unit, University of Oxford)

FOTOGRAFIAI TANÁCSADÓK

- J. Artyuhin** • **Berta Béla** • **Forrásy Csaba**
- **Imre Tamás** • **Kalotás Zsolt** • **Kármán Balázs**
- **Lóki Csaba** • **Máté Bence** • **Nehézy László**
- **Novák László** • **Streit Béla** • **Suhayda László**
- **Vizúr János** • **Völgyi Sándor**

GRAFIKUSOK

- Kókey Szabolcs** • **Matyikó Tibor** • **Zsoldos Márton**
- TÖRDELÉS, NYOMDAI ELŐKÉSZÍTÉS**
Netraw Kft.

SZERKESZTŐSÉGI TITKÁR

Bányai Lászlóné

TERJESZTÉS

Harangi István

ALAPÍTÓ FŐSZERKESZTŐ

Schmidt Egon

FELELŐS KIADÓ

Halmos Gergő MME ügyvezető igazgató

NYOMTATÁS ÉS KÖTÉS

Korrekt Nyomdaipari Kft.

FELELŐS VEZETŐ

Barkó Imre ügyvezető igazgató

ISSN 1217-7156

A címlapon: *kis vöcsök*
(**Völgyi Sándor** felvétele)

Új fajok üzenete

Időnként beszámolunk a hazai élővilágban új fajok megjelenéséről. Különösen izgalmas ez, ha egy-egy új, hazánkban költésbe kezdő fajról van szó. Ilyen volt az elmúlt időszakban a daru visszatelepülése Magyarországra, és most egy másik hírről olvashatunk a Madártávlat hasábjain: a vörhenyes fecske megjelenéséről Balatonfüreden. Ezek elgondolkodtatnak; vajon, ha különféle új fajok jelennek meg nálunk, az mit jelent? Jó ez vagy nem jó? Örülünk vagy bosszankodjunk?

Természetesen ez a kérdés sem fehér vagy fekete, és a fajok megjelenése üzenetet is hordozhat. A daru esetében nem kérdéses az öröm, mivel a faj megőrzésére tett nemzetközi erőfeszítések és az élőhelyek hazai megőrzése együttesen eredményezte ezt az öröndetes sikert.

Nem tudhatjuk biztosan, de a vörhenyes fecske megjelenése jól illeszkedik abba a folyamatba, amelynek kapcsán az elmúlt időszakban mediterrán faunaelemek jelentek meg hazánkban. Gondoljunk csak a berki poszáta, a berki veréb, a pusztai hantmadár és a kucsmás sármány esetére. Nem kell sokáig gondolkoznunk, hogy rávágjuk, nyilvánvalóan a változó klíma hatására jelentek meg ezek a fajok nálunk is.

Persze ha csak a saját szemszögünkből nézzük, örülünk minden új fajnak, ami megjelenik nálunk, és sírunk minden esetben, ha egy-egy faj eltűnik. Azonban szabad-e így, és csak ilyen szemmel vizsgálni a kérdést? Egyértelmű nem a válasz, a saját természetvédelmi törekvéseinket egy nagyobb képbe kell helyeznünk. Ha a klímaváltozásra adott előrejelzések megvalósulnak – amiben az eddigi tapasztalatok alapján nincs okunk kételkedni –, akkor változásokat fogunk tapasztalni. Fajokat fogunk nyerni a tőlünk délre eső területekről, és jó eséllyel fajokat fogunk veszíteni. A nagy kérdés az, hogy van-e ezeknek a fajoknak hova menniük, és képesek-e kellő sebességgel alkalmazkodni? Ha nem, akkor tudunk-e valamit tenni?

Néhány évvel ezelőtt elkészült az európai madárfajok klímaatlasza, ami bemutatta, milyen változások várhatóak, ha a fajok klimatikus igényeit és a klíma várható változását vesszük figyelembe. A problémák logikusan azokon az élőhelyeken lépnek fel, amelyek esetében fizikai képtelenség az alkalmazkodás, mert nincs hová „menekülni”. Ilyenek a magashegységek vagy a sarkvidéki területek. De nem csak ezek a területek érintettek. A modellek jóslata alapján a Kárpát-medence, és ezáltal az egyedi értéket hordozó Pannon biogeográfiai régió is kiemelt kockázatnak van kitéve. Az egyesületünk által kiemelt figyelemmel védett kerecsensólyom, parlagi sas, kék vércse, szalakóta és tűzok élőhelyei is minden bizonnyal változóban lesznek, és mivel e fajok esetében hazánk felelőssége kiemelt, erre fel kell készülnünk.

Mert változás lesz, sőt, ahogy a gondolatot elindító vörhenyes fecske esete is mutatja: már változás van. Tehát azt javasolom, örüljünk a megjelenő új fajoknak, de halljuk is meg azt, amit üzennek.

Halmos Gergő

A TARTALOMBÓL

	Néhány szó a bajszos sármányról	8
	A nagyecskék kastélypark	12
	Hamvas rétihéja kockázatos fészkelési a Bereg-Szatmári-síkon	16
	Útszegélyek, mint orchideák élőhelyei	28
	Vörhenyes fecske első fészkelése	36

A Madártávlat korábbi lapszámait letölthetők honlapunkról:
www.mme.hu/madartavlat_magazin

Világpolgár madárfajok 3.

Halászsas (*Pandion haliaetus*)

Világpolgár
madárfajok

© Csonka Péter felvételei

AZ UTÓBBI ÉVEKBEN a DNS vizsgálatoknak köszönhetően a korábbiaknál sokkal pontosabban lehet meghatározni az egyes fajok rokonsági viszonyait. Korábban elsősorban alaki jellemzők alapján történt a besorolás. A halászsas esetében azonban ez már akkor is kétségeket ébresztett sokakban. Jól emlékszem rá, hogy alapító elnökünk Prof. Jánossy Dénes – aki nemzetközi hírnévű paleontológus volt – gyakran említette, hogy a csontozata alapján a halászsas nagyon közeli rokona a baglyoknak. A legfrissebb rendszertani besorolás szerint a nappali ragadozómadarak – héjafélék rendje – a nálunk előforduló madárfajok alapján a bagolyfélék és a szalakótafélék rendje között helyezkedik el. Úgy is fogalmazhatnánk, hogy a rendszertan elejéről – amikor még a lúd és a tyúkalkatúak között foglaltak helyet a nappali ragadozók – a rendszertan vége

közelébe kerültek. Ráadásul a sólyomalkatúak már nem is ebbe a rendbe tartoznak. Ezek a fajok ma már külön rendet alkotnak és az énekek előtt található.

A halászsas a héjafélék rendjében egyetlen fajként önálló családot alkot, csakúgy mint az ide tartozó kígyászkeselyű, vagy titkármadár (*Sagittarius serpentarius*) is. A rend harmadik családja – héjafélék – foglalja magában az összes nem sólymféle nappali ragadozómadat, úgy mint a darázsólyveket, óvilági keselyűket, trópusi sasokat, eurázsiai sasokat, kígyászólyveket, rétihéjakat, héjakat, rétisasokat, kányákat, ölyveket stb. összesen 248 fajt.

A halászsasnak négy alfaját különböztetik meg.
– Európában és a palearktikus Ázsiában egészen Kamcsatkáig terjedően a nálunk is rendszeresen előforduló *P. haliaetus* haliaetus fészkel, amely megtalálható a mediterrán zónában,

a Kanári-szigeteken, a Vöröstengeter térségében és Taivanon is. Ez az alfaj vonuló, a telet az állomány nagy része a Szaharától délre eső Afrikában tölti, ahol kivételesen egy-egy pár akár fészkelésbe is kezdhet.

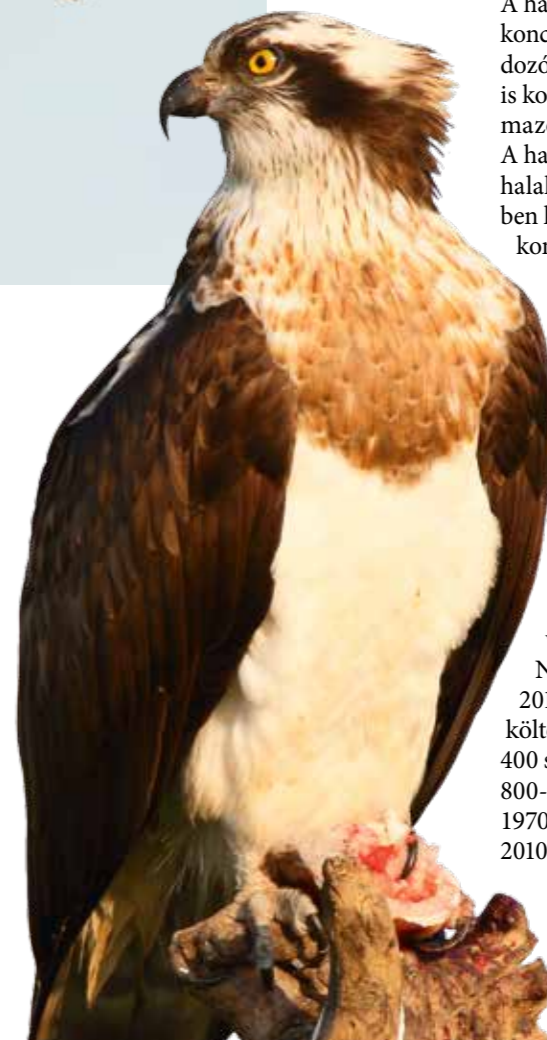
- Észak-Amerikában – Alaszkától Floridáig, illetve Mexikóban – a *P. haliaetus carolinensis* fészkel. Ez az alfaj is vonuló madár, amely a teli Közép-Amerikába vonul, de kisebb számban akár dél Chiléig is eljutnak egyes példányai.
- A Bahama-szigeteken, Kubában és Belizén a *P. haliaetus ridgwaii* fészkel, illetve állandóan ott tartózkodik, nem vonul.
- Mindhárom alfaj az ún. Nyugati csoportba tartozik, míg a negyedik alfaj a Keleti halászsas. Ez utóbbinak Borneó alacsonyabban fekvő részein és Jáván, Balin keresztül egészen Dél-Ausztráliáig, illetve Új-Kaledóniáig terjed a fészkelőterülete.

Halászsas Európában

Hatalmas területen fészkelő faj, amelyik a tengerpartok mentén mindenütt megtalálható, illetve magas hegysek kivételével az északi részekben a szárazföld belsőjében is, ott ahol nagyobb álló vagy folyóvizek vannak, amelyeken halászni tud. Közép- és Dél-Kelet Európában azonban nem fészkel, illetve helyenként nagyon kis számban előfordul. Ha rátekintünk a halászsas európai elterjedési térképére, jól látszik, hogy a Kárpát-medence térsége fehér foltként tűnik fel. Önként adódik a kérdés, miért nem fészkel ebben a tavakban és folyókban bővelkedő régióban? Erre a kérdésre nem tudunk magyarázatot adni, különösen annak ismeretében, hogy a nyár közepétől a fagyok kezdetéig rendszeresen megfigyelhető halastavainkon, nagyobb állóvizeinken, gyakran akár több példányban.

Mivel a halászsas Észak-Európában magas fák csúcsában fészkel, fiókáinak meggyűrűzése nem könnyű feladat. Minden fészkekhez fel kell mászni és a fészkenkénti átlagosan két fiókával nagyon lassan – sok év alatt – lehet csak nagyobb mennyiségű fiókát jelölni. Finnországban Prof. Pertti Saurola, régi kedves barátom – a finnországi gyűrűző központ korábbi vezetője – eddig több mint 4800 fiókát gyűrűzött. Ebben bizonyosan világrekorder, csakúgy, mint abban is, hogy 53 éve végez folyamatos uráli és macskabagoly monitoring tevékenységet egy hatalmas dél finnországi területen, ahol eddig 3000 uráli baglyot jelölt meg.

dány is egyszerre. Földrészünkön legnagyobb számban Svédországban és Finnországban fészkel.

A halászsas a rétisással egyetemben egyik fő áldozata volt a DDT mértéktelen használatának. A mezőgazdasági területekről az esőzések által lemosott vegyszermaradványok az élővizekbe kerültek, majd az alacsonyabb rendű szervezetekbe beépültek és a táplálékláncon keresztül eljutottak a halakig, amelyek szervezetében felhalmozódtak. A halak közül is különösen magas koncentrációban gyűltek fel a ragadozófajokban, amelyek a már amúgy is koncentrált mennyiséget tartalmazó apróhalakkal táplálkoznak. A halászsasok által zsákmányolt halakon keresztül saját szervezetükben különösen nagymértékben

koncentráldott a vegyszer, amely súlyosan károsította a madarak szaporodását. Ennek köszönhetően állománya mindenütt drasztikusan lecsökkent, majd a DDT betiltása és a természetből való fokozatos eltűnése után a fészkelő párok egyre sikeresebben neveltek fiókat, aminek eredményeként az állomány elkezdett megerősödni. Az 1970-es években bekövetkezett mélypont idején Nagy-Britanniában néhány, 2010-ben pedig már 250 pár költött. Finnországban 1970-ben 400 sikeresen költő pár 2000-re 800-ra emelkedett. Németországban 1970-ben alig több mint 50 pár 2010-re 550-re növekedett.

Az európai állománya vonuló. A Magyarországon átvonuló példányokról, a gyűrűs madarak megkerülése alapján tudjuk, hogy azok legnagyobb részben Svédországban és

Finnországban fészkelő állományból származnak, de átvonulnak rajtunk a Baltikumban, illetve Lengyelországban fészkelők is. Az európai madarak Nyugat-Afrikában, a Szaharától délre eső területeken töl-

© Csonka Péter felvételei

tik a telet. Mindezt a Svéd- és Finnországban évtizedek alatt igen nagy számban meggyűrűzött és vonuló útról vagy a telelőterületről visszajelzett madarak alapján tudjuk.

Vetelő ujjak

A halászsas különleges sajátossága a vetelő ujj, azaz a szélső ujj előre

és hátrafelé is fordítható. A két ujj előre és két ujj hátrafelé történő elhelyezkedését a harkályfélénél jól ismerjük. Ezeknél a fajoknál a két előre és két hátrafelé álló ujj könnyebbé teszi a függőleges törzseken történő kapaszkodást, ugyanakkor gyakran megfigyelhető, hogy ha vízszintes ágra száll-

nak, azon esetenül, kicsit bizonytalanul ülnek. A halászsas vetelő ujjának éppen az a különlegessége, hogy az szükség szerint előre vagy hátra hajlítható. Az ágon való üléshez az előre három, hátra egy pozíció a kedvezőbb, míg a síkos halak vízből való kiragadásához a kettő előre, kettő hátra hajlított ujj segíti legeredményesebben a zsákmányolást. További segítséget jelent a halak megragadásához, hogy ujjainak pikkelyei rendkívül érdesekek.

Táplálékspecialista

A halászsas kizárólag halakkal táplálkozik, melyeket a vízből emel ki. Különleges zsákmányolási technikája van, ugyanis összecsucott szárnyakkal, nagy sebességgel vágódik bele a vízbe. Ilyenkor rövid időre teljes testével a víz alá kerül, megragadja a víz alatt lévő halat, majd rendkívül erős szárnyainak segítségével kiemelkedik a vízből – zsákmányával együtt – és a közeli táplálkozó fájára vagy a fészkehez viszi zsákmányát. Még egy érdekes tulajdonsága van, nevezetesen szállítás közben a megragadott halat s röplés irányába elfordítja és így az nem keresztben áll és ezáltal,

nagyobb légellenállást fejt ki, hanem hosszában helyezkedik el karmai között. Ezt úgy tudja elérni, hogy az egyik lábát előrébb a másikat hátrébb tartja. Általában nem nagy halakat, hanem a 20-40 dkg körülirek fogja meg. Érdekes sajátossága a zsákmányolásának, hogy a zavaros vízben is észleli a halak pontos helyét és képes azokat kifogni. Ha már valaki látott valamelyik halastavunkon zsákmányoló halászsast az megfigyelhette ezt a képességét.

Fészkelés

A halászsas maga építi fészket. Különösen kedveli az olyan helyeket, ahová minden irányból akadálytalanul be tud szállni. A természetben ilyeneket általában az állományból kiemelkedő, vagy szabadon álló magas fákon talál. Ezek közül is különösen azokat kedveli, amelyek csúcstörtek és azáltal azok tetejére tud építeni. Hamar felismerte a magas távvezeték oszlopokon kínálkozó biztonságos fészkelési lehetőséget és számos és földrészünk számos térségében elkezdett azokon költeni. Később az utak menti villany esetleg telefonoszlopon is megtelepült. Manapság pl. Németországban a települések közvetlen közelében, vagy az autópályák mellett húzódozó vezetékek oszlopain is találkozhatunk fészkelőkkel. Különösen szívesen foglalja azokat az oszlopokat, amelyeket mesterséges fészkeleket helyeznek ki a szakemberek. Ezek nagyon hasonlatosak a nálunk fehér gólyák számára kirakott fészkelepekhez. Legújabban végzett összehasonlító vizsgálatok során pedig azt tapasztalták, hogy a távvezeték oszlopokon fészkelők sikeresebbek, mint a fákra települők. Németországban 624 fészkelés alapján – melyből 366 távvezeték oszlopon, 258 pedig fán zajlott – megállapították a fákra épített fészkeknek csak 70%-a, míg az oszlopokon lévőeknek 81,5%-a volt sikeres. Az oszlopokra települők gyakran stabil mesterséges alapra építettek,

amely kizárja a fészkek leesését, illetve természetes ellenségeik is nehezebben férnek hozzá a tojásokhoz vagy a fiókákhoz. A fára épült fészkek esetében gyakori volt a fészkek leesése, vagy megdőlése, míg ilyesmi az oszlopokon sosem fordult elő. A halászsas fészkelje általában három tojásból áll

és rendszeresen ugyanennyit vagy két fióka sikeresen kirepítenek.

Várható-e magyarországi megtelepedése?

Mint az a fentebb látható Európa számos pontján jelentős mértékű növekedés következett be. Az egyre nagyobb állományokban növekszik a nyomás az

új helyek elfoglalására, a még rendelkezésre álló üres fészkelőhelyek elfoglalására. Magyarországon tavasszal átvonuló példányok már számos esetben próbálkoztak költéssel. Ismereteink szerint a meg-

telepedéssel próbálkozó párok eddig csak a fészkeképítésig jutottak el, tojásrakásról vagy sikeres költésről nincs tudomásunk.

A halászsas nagyon könnyen elfoglalja a számára kínált fészkelőhelyeket, ezért érdemes lenne megpróbálkozni ilyenek létesítésével, abban a reményben, hogy előrébb hozzuk a magyarországi megtelepedését.

Haraszthy László

Néhány szó a bajszos sármányról

Ornitológia

© Schwartz Vince felvételei

A MAGYARORSZÁGON RENDSZERESEN FÉSZKELŐ sármány-félék közül a bajszos sármány költ nálunk a legkisebb számban. A legutóbbi állománybecslések alapján a hazánkban fészkelő párok száma az ezret sem éri el. Állománydinamikájáról valójában nem sokat tudunk, bár az általános vélekedések szerint a hazai költőállomány stabilnak mondható, saját adataim alapján kismértékben fluktuál. A jövőre nézve már korántsem vagyok ennyire optimista, hiszen a rovarvilág folyamatos csökkenése, de különösen a fészkelőhelyeül szolgáló sziklás, bokros élőhelyek szukcessziója, beerdősülése is veszélyezteti. Bár azon madárfajok közé tartozik, melyekre a jelenlegi klímaváltozás elméletileg kedvezően hat, ez egyelőre nálunk még nem érzékelhető.

Hazánkban fészkelését elsőként Dandl József írta le a Gömör-Tornai karsztról 1955-ben, majd 1959-ben Szabó László Vilmos a bükkői Bél-

kövön találta fiókás fészkelőjét. A hetvenes évektől kezdődően sorra kerültek elő a bizonyított költések a Magyar-középhegység további tagjaiból, valamint a Mecsekben és

a Villányi-hegységből is. Bár élőhelyigényével kapcsolatban gyakran hangoztatott hipotézis, hogy kötődik a déli kitettségű lejtőkhez, sziklafalakhoz, a fészkelőhely tájolásával

lyen megtelepedhet. Nem feltétlenül igényli a nagyobb sziklák meglétét sem, a melegkedvelő tölgyesek peremén lévő sziklagyepeken és karsztbokor-erdők sziklagyepein is fészkel. Fekete fenyővel telepített kopárokon is találtam már éneklő hímeket. Jellegzetes fészkelőhelyei a kőbányák. A felhagyott és művelt bányákban is megtalálja a szaporodásához szükséges feltételeket. A nagy kiterjedésű, kellően tagolt, és kiterjedt meddővel rendelkező kőbányák nyújtják a legoptimálisabb feltételeket számára. Ezekben jóval koncentráltabban, népesebb közösségekben költ, mint a természetes sziklavonulatok mentén, ahol előfordulása egyenletesebb, a hímek territóriumai pedig nagyobb kiterjedésű. Fontos számukra a cserjések, lazább szerkezetű bokorerdők jelenléte a revírben.

A bajszos sármány költőterületén territoriális viselkedésű madár, minden hím saját territóriumot birtokol, melynek határait énekével jelöli ki. A madarak már kora tavasszal párban foglalják el a territóriumokat, amikor a hímek még nem énekelnek. A hímek általában három-négy éneklőhelyet használnak felváltva, melyek legtöbbször valamilyen kimagasló ponton vannak.

Leghosszabban a reggeli, illetve a késő délutáni órákban, tiszta időben hallatják gyönyörű többtagú strófaikat. A hímek éneke gyakran hordoz egyedi, az adott példányra

kapcsolatban nem állapíthatunk meg semmilyen szabályszerűséget, ami a faj esetében igaz volna. A bajszos sármány jellegzetes mediterrán faunaelem, ez pedig ökológiai igényeit alapvetően meghatározza. Amit könnyen megállapíthatunk, az leginkább az, hogy milyen helyeken nem fordul elő: a nedves, hűvös mikroklímájú környezetet kifejezetten kerüli, abban még akkor sem telepszik meg, ha számára kiváló fészkelési lehetőséget biztosító mikroélőhelyek – sziklás lejtők, sziklafalak – találhatóak. A bajszos sármány a száraz, napsütötte területek madara, ebből kifolyólag a túlzottan beerdősült, lassan kiszáradó mohos bányafalak vagy sziklák környékén már eleve nem érdemes keresni. Kedveli a patakok, források, bányatavak közelségét. Gyakran iszik azonban keréknyomban-vagy

éppen sziklán felgyülemlett vízből, pocsolyákból is. Ezek hiányában akár nagyobb távolságot is képes megtenni a vízért. Családjának egyetlen olyan képviselője, amelyik Magyarországon fészkelés szempontjából elsősorban a hegyvidékekhez kötődik. Élőhelyigénye miatt ún. szigetpopulációkban fészkel az egyes területeken, a szomszédos szubpopulációk egymástól elszigetelve és általában egyenlőtlen eloszlás szerint helyezkednek el. Bár alapvetően a sziklás élőhelyek madara, azon belül nem köthető szorosan egy konkrét élőhelytípushoz. A kőzet típusa – legyen az üledékes vagy vulkáni eredetű – nem befolyásolja megtelepedését, csakúgy, mint a szikla jellege sem. A természetes, sziklakibúvásos-bokros lejtőktől az intenzíven művelt dolomitbányákig minden számára megfelelő élőhe-

© Schwartz Vince felvételei

jellemző elemeket. Ez az dallam elsősorban a hímek kondíciójáról tájékoztatja a tojókat és a „konkurenciát”, valamint jelzi a territórium foglaltságát és annak határait, emiatt a hímek akár még július első hetében is énekelhetnek. Bár a bajszos sármány territóriális viselkedésű madár, de erősen társas természetű, emiatt jellemző rá, hogy előszeretettel fészkel ún. revírközösségekben. Azokon az élőhelyeken, melyek jellegükből, kiterjedésükből fakadóan nem képesek jelentősebb állományt eltartani, általában szoliter módon vagy néhány páros közösségben fészkel. A számára ideális, nagy kiterjedésű élőhelyeken sűrűbben és jóval nagyobb számban is megtelepedhet. Ez utóbbi esetben gyakoriak az ún. revírharcok, melyek megfigyeléseim alapján eléggé hevesek, és általában a területét védelmező hím győzelmével végződnek. Ilyen küzdelmek a vegetációs időszak alatt bármikor előfordulhatnak.

A fészket áprilisban a tojó építi, a fészkeknek helyet adó mélyedést is

ő alakítja ki, esetenként a hím kíséretében. Az építmény általában három-négy nap alatt készül el. A csésze, amely a fészkek jelentős részét adja, általában meglepően nagy mélyedésbe épül. Ugyanazt a fészket sohasem használja kétszer

a pár, második-illetve pótköltés esetén mindig újat épít a tojó. A szomszédos fészkek felépítése sokszor egy adott élőhelyen is eltérő lehet, ennek oka, hogy minden tojó a kiválasztott hely néhány-tíz méteres körzetében gyűjti a fészkekanyagot. Jómagam találtam már olyan fészket, amely vékony ágakat is tartalmazott, de olyat is, mely kizárólag száraz, avas növényi szálakból épült. Az általam vizsgált fészkek esetében a fészkekcsésze mindig finomabb, vékony fű- és gyökérszálakból épült és sokszor tartalmazott valamilyen állati eredetű szőrt is.

Fészkeinek többségét a talajon, rézsús, sziklás oldalban, vagy törmelékkal, agyaggal feltöltött meddő oldalban találtam. Építhet napsütötte sziklafal növényzettel benőtt hasadékaiba is néhány méteres magasságban, vagy akár bokrok, csenevész örökzöldek legalsó ágaira is (mint pl. citromsármány). Az általam talált fészkeket minden esetben valamilyen nagyobb, magasabb fűcsomó vagy pedig összefüggő vegetáció takarta, de előszeretettel építnek kisebb-nagyobb kő tövébe is.

Találtam már kő repedésében, meddőhányó kötörmelékén kialakított mélyedésben vagy éppen bálványfa gyökérsarjának tövében is lakott fészket.

A bajszos sármány Magyarországon általában évente kétszer költ, de bizonyos esetekben a második költés elmaradhat. Első fészkealj leggyakrabban május első hetében lesz teljes, de a Visegrádi-hegységben több alkalommal ennél korábbi, április közepő harmadára eső költéskezdetet is észleltem. Ezek mindig olyan években voltak (2016, 2017), amikor a kora tavasz hűvös és csapadékos volt. A fészkek elkészülte utáni harmadik-negyedik napon a tojó lerakja az első tojást. Naponta egy tojást rak és csak az utolsó lerakása után kezdi meg a kotlást, ezért a fiókák egyszerre kelnek ki. A fészkealj 3-6 tojásból állhat, de a leggyakrabban a négy tojás található benne. Tojásai fehéres alapszínűek és jellegzetesen, sötét hajszálerekkel mintázottak. Kizárólag a tojó kotlik, 13-14 napig. A sikeres első költés után a tojó új fészket építésébe kezd, és általában körülbelül egy hét múlva már elkezdődik a második költés. Az is előfordulhat, hogy bár új fészket építenek, de a második költés ennek ellenére elmarad. A hím ekkor még hetekig eteti az első költésből kirepült fiatalokat. A fészkealj megsemmisülése esetén pár nap múlva új fészket épít a tojó, majd pótköltésbe kezd. A költési sikert elsősorban a hűvös, csapadékos tavaszi időjárás és a ragadozók (menyétfélék, erdei sikló, gyíkok, szajkó, karvaly, stb...) veszélyeztetik. A többi talajon fészkelő énekesmadárhoz hasonlóan a bajszos sármány fészkealj is jelentős részben megsemmisülnek még a fiókák sikeres kirepülése előtt.

A fiókák 10-13 napig nevelkednek a fészkekben, ezalatt a hím és a tojó is eteti őket. Etetéskor a fiókák jellegzetes, vékony hangja messzebről is hallható. A madarak a táplálékkal a csőrükben általában egy közeli bokorról, alacsonyabb fáról repülnek a fészkekhez, de ha veszélyt érzékelnek, akkor attól több méterre szállnak le a talajra és a vegetáció takarásában rövid kitérőkkel közelítik meg fészkeiket. Ha a fiókák hangját több helyről felváltva halljuk egy szűkebb területen belül,

akkor már elhagyták a fészket és szétmászta. A bajszos sármány fiókái sok más fajhoz hasonlóan még teljes röpképességük elérése előtt elhagyják a fészket, de a szülők – később már csak a hím – további két-három hétig etetik őket, akkor is, amikor már képesek repülni. A röpképes fiatalok leggyakrabban

a bokrok sűrűjében, alacsonyabb fák lombzatában tartózkodnak, de jellegzetes, élesen csengő eleségkérő hangjuk alapján már messziről észlelni lehet őket. Saját megfigyeléseim alapján a bajszos sármány a fiókáit kizárólag a talajon és bokrokon zsákmányolt rovarokkal, azon belül is főleg kisebb hernyókkal eteti, de különböző sáskafajokat és kisebb lepkéket (pl. csüngőlepkék) is megfigyeltem etetéskor.

Az első és második költésből származó fiatalok általában szeptember elején összeverődnek a többi környékbeli kirepült fiatallal és a szülőmadarakkal együtt október közepétől kóborolni kezdenek. A bajszos sármány kóborlásáról a magyarországi költőállomány tekintetében a megkerülések kis száma miatt keveset tudunk, de télen kisebb csapatokba verődve az ország olyan bokros területein is megjelenik, ahol fészkelése kizárható. Ezek a példányok valószínűleg vertikális vonulók. Külföldi megkerülése idáig még nem volt a fajnak. Saját adataim alapján a szoliter párok nagy része párban telel át a költőhelyek közelében, míg a nagyobb revírközösségek tagjai csapatba verődve teszik ugyanezt. Zord idő esetén egyes helyeken az alacsonyabban fekvő, bokros területekre húzódnak. Általában február végén-március első hetében jelennek meg újból páronként a territóriumokban.

Sajnos Magyarországon manapság keveset hallani erről a gyönyörű énekesmadárról! A bajszos sármány jellegzetes mikroklímájú fészkelőhelyeinek fontos bioindikátor faj!

Schwartz Vince

A nagycenki hársfazor és kastélypark

© Pellinger Attila felvételei

A kastély a park felőli nézetben
Lent: Fecskefarkú pillangó

HA VAN OLYAN HELY Magyarországon, ahová mindenki ellátogat életében egyszer, akkor a Széchenyi család egykori kastélya és az azt körülölelő park, a kaputól induló 2130 m hosszú hársfazor együttese ilyen hely. A világörökség részét képező műemlékegyüttes, a Széchenyi István életét és munkásságát bemutató kiállítás és hazánk legismertebb fasora még ma is az iskolai kirándulások kihagyhatatlan állomása.

Kossuth nevezte először gróf Széchenyi Istvánt a legnagyobb magyarnak és kétségtelen, hogy hazánk és népünk sokat köszönhet a Széchenyieknek és különösen neki és éppen itt ennek sok emléke megtalálható itt. Tiszteletének kutatása máig élő, sőt reneszánszát éli. A Nagycenkre látogatók afféle zarándoklatként végigjárhatják a hozzá és családjához kötődő emlékhelyeket, de a park és a fazor a nagycenki és környékbeli lakosság számára is a családi kirándulások

vagy egyszerű séták kedvelt célpontja.

A hársfazor

A két párhuzamos fazor Nagycenk és Hidegség között húzódik, hossza valamivel több mint két kilométer.

Eredetileg mintegy 600 darab kislevelű hársat ültethettek ide, az idők folyamán a kipusztultakat rögtön pótolták. A fák törzse 3-4 méter magasságban több ágra bomlik, aminek az lehet az oka, hogy ültetéskor a dúsabb, tömöttebb

lombkorona elérése céljából megnyesték a fákat. Néhány bizarr külsejű, görcsös, csomoros törzsű egyed törzskerülete a 400 centimétert is meghaladja. Jelenleg már sok faegyed hiányzik és a megmaradtak egészségi állapota is – kevés kivétellel – rossz. Évente 2-3 fa pusztul ki és a szélviharok idején hatalmas ágak szakadnak le a törzsekről. A 70-es években jó néhány odvas törzset betonnal töltöttek ki, ez végzetesnek bizonyult. Idős koruk mellett a szárazodó klíma miatt lesüllyedt talajvíz és az eltelt évszázadok alatt végzett helytelen nyesés miatti korhadás együttesen okozza, hogy a hársak ha nem is utolsó óráikat, de utolsó éveiket élik.

A fasort 1876-óta kettévágja a Sopront Győrrel összekötő vasútvonal, ami megnehezíti és veszélyessé teszi a sétát kastély és Széchenyi Béla és felesége síremléke között, ez nem használ a turizmusnak sem. Ezzel szemben közvetlenül a hársfazor nagycenki vége mellett kisvasút-történeti szabadtéri kiállítás

a Magyar Királyi Földművelésügyi Miniszter 80.855/1942. sz. rendelkezésével természetvédelmi területté nyilvánította, így egyike hazánk első védett területeinek.

Madarak és Fák Napja a parkban
Lent: Erdődy Hanna síremléke a parkban

fajnak (elsősorban xilofág rovarok, denevérek, madarak) biztosítanak élőhelyet.

A park

A kastélyt körülvevő több mint 8 hektáros park kezdetben feltehetően ligetes erdő lehetett a kastély körül, ártéri jellegének megfelelően fűz-, éger- s a magasabb helyeken kőris-, tölgy- és szilcsoportokkal. E kor tanúfái az egykori istálló környékén ma is megtalálhatók. A család 1783-tól élt Cenken és a kastélyt, a parkot a klasszicizmus és a hozzá kapcsolódó angolkert divatja szerint átépítették. Megkezdődött a francia barokk kert átalakítása. Tervek megvalósításához elengedhetetlen volt az egykori castellumot védő, övező mocsaras részek lecsapolása. Az egykor itt kanyargó Ikva patakot a kastély-épülettől távolabbi új mederbe terelték. A korábbi mocsaras területeket feltöltötték, így lehetővé vált új parkrészek megépítése, új növényfajok és fajták (platánok, tiszafák, buxusok, páfrányfenyő, tulipánfa stb.) telepítése. Mára mitegy negyven faj és fajta kb. ezer faegyed található meg itt, de hosszabb távon láthatóan szükség lesz ismételt pótlásokra a klímaváltozás hatásai miatt mutatkozó pusztulások ellensúlyozására.

A kastélypark jelenlegi szerkezete a második világháborút követő évtizedek elhanyagoltsága után

© Hadarics Tibor

és a Győs-Sopron-Ebenfurti Vasút által 1972-ben létesített és üzemben tartott múzeumvasút szerelvényein tett utazás sok látogatót vonz a nyári időszakban.

Földváry Miksa és Kaán Károly már az 1930-as években felhívta a figyelmet a nagycenki hársfazor természeti, kultúrtörténeti és kertépítészeti értékeire, mígnem 1942-ben

A védettség ma már több szintű, hiszen a fazor a kastéllyal együtt műemléknek és világörökségi értéknek számít 2001 óta, ez a védettség egyben a tájképi jelentőségét is elismeri.

A Nagycenki hársfazor ugyan elsősorban természeti emléknek tekinthető, de az idős, gyakran korhadó, odvas fák számos védett

az 1970-es évek elején megkezdett rekonstrukció révén alakult ki, kezelését – akárcsak a hársfasorét – a Tanulmányi Erdőgazdaság végzi. A szárazodás a park fáit sem kíméli az idős faegyedek ültetésekor a talajvíz lényegesen magasabban állt a talajszinthez képest, a fák gyökérzete ma már nem tudja biztosítani a lombzat vízigényét, szinte minden fán láthatóak a csúcscsáradás jelei.

Varjak és más madarak

A kastélypark hatalmas platánfáin emberemlékezet óta vetési varjak költenek. A 20 éve látványosan növekvő telep ma Magyarország legnépesebb kolóniája, a fészkek jelenlegi száma meghaladja a 700-at. A gyarapodás fő oka a külterületi telepek általános veszélyeztetettsége, de az elmúlt két évtizedben több kisebb-nagyobb környékbeli varjútelepről is „elszívta” az ottani párokat. Ez a nagymértékű koncentráció egyben a fészkelő hely

Fülesbagoly-fióka
Balra: Csóka

sérülékenységet is jelenti, mert egyesek a varjak károkozásában és piszkításában látják a turisták elmaradozásának okát, holott jól láthatóan a nyaralási-utazási szokások változtak meg az utóbbi évtizedekben. A faj védetté nyilvánítása előtt – hasonlóan más lakott területeken található telepekhez – próbálkoztak az állománygyerítéssel, azonban ezek szerencsére nem vezettek eredményre. Változást várhatóan az jelent majd, ha a vetési varjú újra megtelepedhet a környékbeli külterületi erdőfoltokban, fasorokban.

A varjak a park idős fái közül a nyugati oldalon és középtűt álló hatalmas, immár 230 éves platánokat kedvelik, hasonlóan a közeli

települések parkjaiban fészkelőkhöz. A kolónia védelmében minden évben megtelepszik 1-2 pár erdei fülesbagoly és vörös vércse is. A sok száz, sőt kétszáz évnél idősebb különböző fajú faegyed számtalan odút rejt, ezért különösen az odúköltő fajok jellemzőek a kastélykertre. Egyaránt költ a nagy és a balkáni fakopáncs, a zöld küllő és időről-időre hallható a fekete harkály jellegzetes kiáltása is. A nagyobb odvakat az egész évben a varjakkal bandázó csókák lakják, a kéményeket elfoglalókkal együtt közel száz pár fészkelhet a kastély körül. Tavaszi estéken a macskabagoly huhogása felelget az erdei fülesbalyok buhogására, a kórusba

© Soproni János

néha egy-egy gyöngybagoly hörrenése is bekapcsolódik. Később a kirepült fiókák is versenyt sipákolnak a lombok között. Az MME Soproni Helyi Csoportja kisebb odútelepet is létrehozott a parkban, ezeket főleg szécinegék és csuszkák foglalták el, de a mesterséges odvak elsősorban a bemutatást szolgálják, például az évente itt megrendezett Fülemülék Éjszakája rendezvényein.

Az először ide látogatók számára kicsit furcsán hatnak az évszázados törzsek között sétálgató gólyák, pedig a nagycenti és a kiscenki fészkekből is bejárogatnak tücskőrészni és az újabban betelepült és szintén a talajon szedegető örvös galambokat riogatni a parkba.

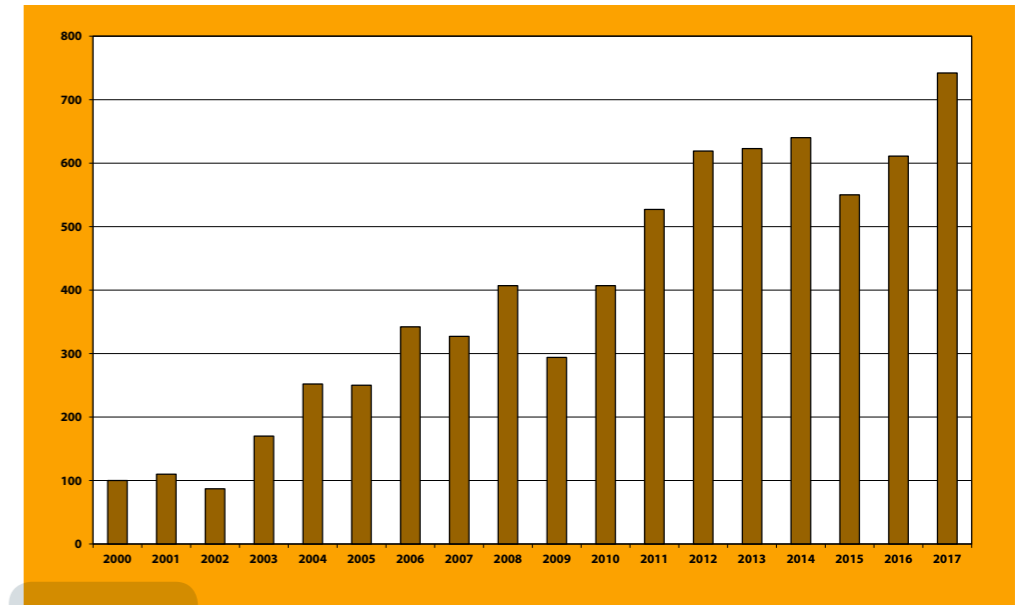
Odúlakó denevérek

Az itt élő állatfajok közül természetvédelmi jelentőségüket tekintve a vetési varjak mellett a denevérek a legfontosabbak. Itt pontosan azt találják meg, ami másutt állománycsökkenésüket okozza: óriási fákat odvakkal tele és egy nagy és zavaraltanul belakható kastélypadlást. A néhány száz méternyire elfolyó Ikva-patak kiváló ivóhelyük, különösen amióta vízminősége sokat javult. A Fertő-Hanság munkatársai 2013-ban kezdtek hozzá az itt

lakó denevérek felméréséhez amit elsősorban a ma már egyre jobban használható denevérdetektorokkal végzik, amelyek az állatok által kiadott ultrahangot érzékelik és teszik számítógépes szoftverekkel feldolgozhatóvá. A műszerek gyakran

számító épületlakó faj a közönséges késeidenevér, amelynek ugyan a közvetlen környékén nincsen ismert nappalozó helye, viszont számos olyan régi gazdasági és lakóépület áll a környéken, amely alkalmas lehet erre.

Az odvakban lakó fajok közül a rőt koraidenevér a leggyakoribb.

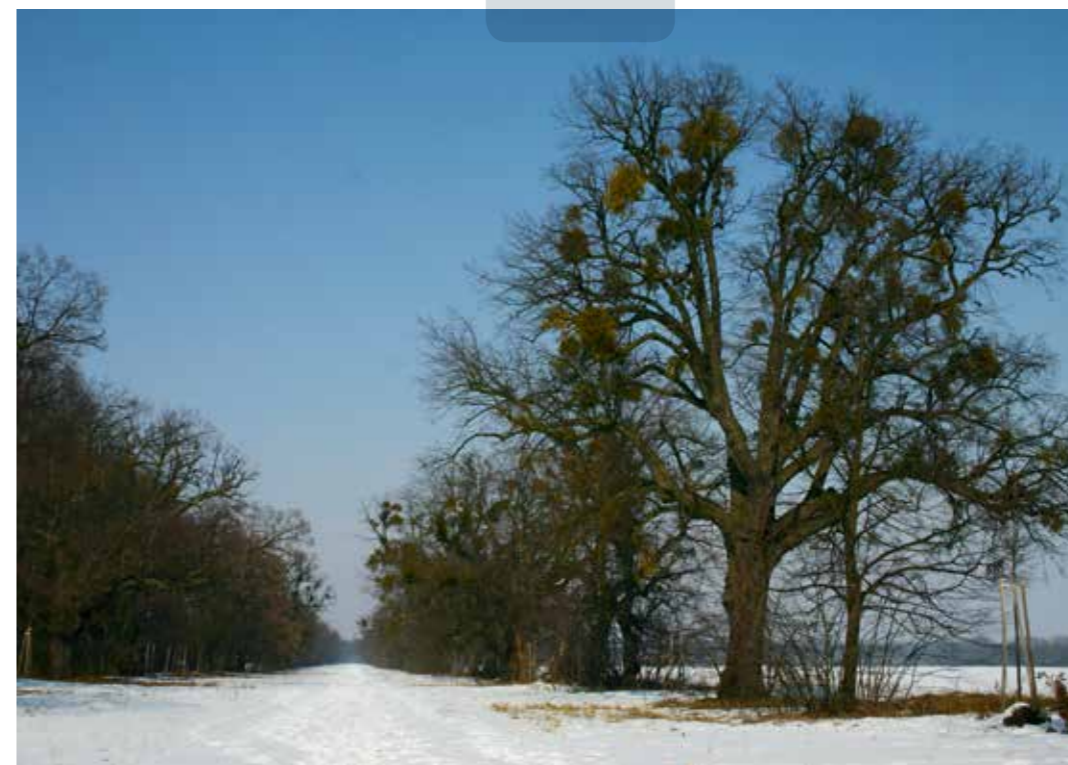
A vetési varjak állományváltozása
Fent: Rőt koraidenevér
Lent: A hársfasor téli képe

észlelik a közönséges és a hegyesorrú denevérek közeledtét, ami nem meglepő, hiszen vegyes kolóniájuk lakik a kastély padlasterében. A harmadik gyakorinak

Esténként – télen is – emberi füllel is hallható hangon cincorognak, beszélgetnek bent a fák üregeiben. Jellegzetes szonogramja miatt könnyen felismerhető a vízi denevér, amely a ritkább fajok közé tartozik, de a vizek közelsége miatt rendszeresen megjelenik.

Három törpedenevér fajunk közül a közönséges törpedenevér a hársfasorban és a kastélyparkban is szép számban fogdossa a szúnyogokat, amelyekből egy egyed óránként akár ezer példányt is elfogyaszthat. Közele rokonai a fehérszélű és a durvavitorlájú törpedenevér ritkábbak, de ugyancsak szorgalmas szúnyog-pusztítók. Részben épületekben, részben faodvakban tanyáznak, így annak ellenére, hogy pillanatnyilag még nem tudjuk nappali szálláshelyeik hollétét, minden bizonnyal az öreg fákból vagy a környező épületekben telepedtek meg. A Fülemülék Éjszakája programkínálatában ma már elmaradhatatlan a denevérek detektoros megfigyelése és ez egyike leg nagyobb sikert arató programjainknak.

Pellinger Attila

Hamvas rétihéjék (*Circus pygargus*) kockázatos fészkelései a Bereg-Szatmári-síkon

Természet-
védelem

© Habartics Béla felvétele

A 18. SZÁZADBAN a Bereg-Szatmári-sík növényborítása jelentősen eltért a jelenkoritól. Az 1700-as években készült térképeken szinte összefüggő erdőségeket láthatunk, melyet helyenként szakít meg egy-egy folyóvölgy, vagy néhány mélyebb fekvésű mocsaras, lápos terület. Később a gazdálkodás átalakulásával, a legeltetéses állattartás térnyerésével az erdők kiterjedése csökkent, réteket, fás legelőket hoztak létre a helybeliek. Napjainkban az erdők, a legelők, a kaszálók és a szántók aránya a térségben hasonló mértékű lett. A táji környezet átalakulásával a terület élővilága is változott. A fás vegetációhoz, összefüggő erdők-höz kötődő fajok mellett gyakoriak lettek a másodlagos, ember által kialakított gyepeken költő vagy táp-

lálkozó madárfajok. Az ecsetpázsitos kaszálók fészkelője fokozottan védett *réti fülesbagoly*, a *haris*-melynek állománya megfelelő időjárási körülmények esetén Szatmár-Beregben akár a háromszáz éneklő

hímet is meghaladhatja-, valamint a *hamvas rétihéja*.

Utóbbi ragadozó madár főként mocsárréteken, zombékosokban, magasfüvű gyepekben épít fészket, viszont térségünkben egyre gyak-

rabban telepszik meg mezőgazdasági kultúrákban, főleg őszi vetésű gabonában (búza, tritikále, őszi árpa).

A Természetvédelmi Őrszolgálat munkatársai, a MME helyi csoportjának szakemberei évek óta figyelik a hamvas rétihéja fészkelését. Nemcsak a fokozottan védett madár állomány nagyságának vizsgálata érdekében, hanem a faj alkalmankénti veszélyes fészkelőhely választása miatt is.

Aratáskor a kalászosokban fészkelő madarak kikelt, de még röpképtelen fiókái gyakran esnek áldozatul. Fontos természetvédelmi feladat ezért a fészkek felkutatása a tavaszi időszakban, ami legegyszerűbben a nászrepülő madarak, később a táplálékkal berepülő tojó megfigyelésével lehetséges. A költések zavartalanságát az évek során kialakult protokoll szerint biztosítjuk. A fészkek pontos helyének a meghatározása kitartó megfigyeléssel, tereptárgyak és GPS felhasználásával történik. A gazdálkodók és a Természetvédelmi Hatóság értesítését követően

fészkek körül a szörmés ragadozók távoltartása miatt sűrű szövésű dróthálót alkalmazunk. A június hónapban telepített védőzónáit magas karókkal jelöljük, melyek jól láthatóak a gépkezelő számára a betakarítás során. A művelésből kizárt területen az aratás nem történhet meg, de a hatósági korlátozás alapján a gazdálkodó kérheti a keletkezett kár megtérítését.

A faj első bizonyított, gabonában történő költését 2007-ben, Penyige

közeliében észleltük. A fészkek köré, melyben 4 fióka és egy terméketlen tojás volt, június végén került védőzóna. A sikeres beavatkozás eredményeként 4 fióka repült ki, melyből három ornitológiai gyűrűvel lett megjelölve. Következő évben, ismét tritikálékban telepedett meg egy hamvas rétihéja pár, utódaikat az előző évi költés helyszínének közelében nevelték, két kirepült fiókájukat szintén egyedi jelöléssel láttuk el.

Az elkövetkező években rendszeresen ellenőriztük a nagyobb

© Habarics Béla felvételei

kiterjedésű gabonatóblákat, mocsárréteket főként Penyige, Füledd, Kisszekeres, Nagyar és Vámosoroszi határában. Megfigyelési adatokat vonulási és fészkelési időszakban egyaránt rögzítettünk, párbaállást is tapasztaltunk azonban a fészket nem találtuk meg. Szerencsére a párok mindegyike természetes élőhelyeken mozgott, ahol a mezőgazdasági munkák nem veszélyeztették az utódok túlélését.

A fordulatot a 2016-os év hozta, mikor Cégénydányád mellett egy kiterjedt tritikálé tábla felett figyeltük meg a nászrepülő madarakat, melyek hevesen védelmezték területüket a közelben megjelenő barna rétihéjakkal, dolmányos varjakkal szemben. A jól bevált gyakorlat szerinti fészkekazonosítás, gazdálkodói, hatósági egyeztetés és védőkerítés építésének köszönhetően az aratás időszakában már négy, majdnem röpképes fióka várta a táplálékkal visszaérkező tojót.

Idén májusban az első megfigyelés Zsarolyán településtől nyugatra, a tavalyi fészkeléstől néhány kilométerre egy forgalmas út mellett történt. Eleinte két hím és két tojó rendszeresen látható volt egy tritikáléból és őszi búzából álló mindössze 12 hektáros gabona-

tábla felett. A madarak hajnalban a szántó melletti gyepen hagyott szénabálákon tollázkodtak és a vadászatból visszaérkező példányok is itt fogyasztották el gyíkokból, nagyobb méretű sáskákból és mezei pockokból álló zsákmányukat. Hamarosan az egyik pár a nászrepülés, párzás után el is kezdte a fészkepítést a közút melletti kultúrában. A másik pár tojóját több hétig nem láttuk, de a hím továbbra is a környéken vadászott. A megfigyelés érdekessége, hogy a „magányos” hím lábán ornitológiai gyűrű volt, melynek azonosító számait több napon át tartó spektív megfigyelés, fotózás után sikerült leolvasni. Kiderült, hogy a madár abból a kétfiókás gabonában lévő fészkekből származik, amelyet Barcánfalvi Péter kollégánk 2008-ban Penyige mellett gyűrűzött. A hazai madárgyűrűzési adatbank szerint ez az egyed jelenleg a valaha jelölt legidősebb hamvas rétihéja Magyarországon. Sajnos az első pár fészkelése feltehetően a heves, sokszor jégesővel érkező zivata-

rok miatt június második felében meghíusult, de ezzel egyidőben a gyűrűs hím nászrepülésbe kezdett a tojójával és hamarosan a kissé megcsúszott fészkepítés is megkezdődött. Az aratás időpontjára fészkekben már négy kis fióka volt, de mindössze egy madárnevelkedett fel, mely augusztus első felében hagyta el a tarlón árválkodó dróthálóval körbevett fészket.

Tapasztalataink szerint a gabonában fészkelő hamvas rétihéjék sikeres utódnevelése szakszerű természetvédelmi intézkedésekkel elősegíthető. Ehhez a nélkülözhetetlen a teljes területre kiterjedő felmérés, a gazdálkodókkal folytatott párbeszéd és a minél szélesebb körű tájékoztatás.

Habarics Béla

Érdekes madármegkerülések

Madárgyűrűzés

© Ruslans Matrozis felvételei

AZ ELMÚLT IDŐSZAKBAN a Madárgyűrűzési Központba beérkezett, kiegészített (gyűrűzési adattal együtt lezárt) megkerülésekből válogattunk. A külföldön gyűrűzött madarak adatainak kiegészítése rövidebb-hosszabb időt vesz igénybe, így jelen válogatásban is található néhány korábbi megkerülési adat, amelyeket az elmúlt hónapokban zártunk le. A gyűrűzők, megfigyelők, megtalálók vagy adatközlők neveit technikai okok miatt nem minden esetben és teljes terjedelemmel tudjuk feltüntetni. A közölt összesítések tájékoztató jellegűek, az augusztus közepéig beérkezett adatok alapján készültek.

Az MME honlap Tudástár, *Magyarország madarai* oldalán (www.mme.hu/magyarorszagmadarai) az egyes madárfajok naprakész gyűrűzési eredményei böngészhetőek: gyűrűzési összesítések, a jelölési és a külföldi vonatkozású megkerülési helyek térképei, valamint a leggyakoribb kézrekerülési okok százalékos eloszlásdiagramjai.

Bütykös hattyú

Július közepén Lettországon, Rigában figyeltek meg egy magyar gyűrűs bütykös hattyút (*Ruslans*

Matrozis). A madarat 2012. februárban jelölték Esztergomban (*Benei Béla*). Ez az első hazai gyűrűs bütykös hattyú megkerülési adat Lettországból. Itthon ezidáig három lett gyűrűs példányt figyeltek meg.

Nagy lilik

Egy 2016-ban, Hollandiában jelölt madár GPS jeladóját találták meg május közepén Tata közelében (*Bátty Gellért*). A madár még a télen hullott el, amikor a jeladó működése leállt, de tavasszal ismét felszínre került a mezőgazdasági területen, és a kapott pozíció alapján találták meg a feltehetően lelőtt madárról levágott nyomkövető eszközt.

Nagy kócsag

Egy 2015-ben, Franciaországban jelölt kombinációs színes gyűrűs nagy kócsagot figyeltek meg május közepén Rábapaty határában (Vas megye, *Tóth Kornél, Csempez Sándor*). Ez az első francia gyűrűs nagy kócsag megkerülés Magyarországon. Franciaországban ezidáig már 73 hazai gyűrűzésű példányt figyeltek meg.

Fehér gólya

Egy magyar gyűrűs – három fiókát nevelő – fészkelő fehér gólyát

Bütykös hattyú
Lent:
Hamvas rétihéja

figyeltek meg július végén Észak-Moldovában (*Vitalie Ajder*). A madarat 2011-ben fióka korában gyűrűzték Szeremlén (Bács-Kiskun megye, *Mórocz Attila*). Azóta ez az első észlelése, és ez egyben az első magyar gyűrűs fehér gólya megkerülési adat Moldovából.

Hamvas rétihéja

Egy 2008-ban Penyige határában fiókaként gyűrűzött (Szabolcs-

© Molnár Péter

Szatmár-Bereg megye, *Barcánfalvi Péter*) hamvas rétihéját figyeltek meg a jelölés helyétől nem messze, idén május elején (*Molnár Péter*). Jelenleg ez a legidősebb példány a hazai madárgyűrűzési adatbankban.

Vörös vércse

Egy 2016-ban Mezőcsát határában, fiókaként gyűrűzött vörös vércsét (Borsod-Abaúj-Zemplén megye, *Seres Nándor*) egy autó ütött el idén májusban, Fehéroroszországban (*Ivan Grigorievich Zihhar*). A madarat két hónap kezelés és felerősítés után ismét szabadon engedték. Ez az első hazai gyűrűs vörös vércse megkerülési adat Belorussziából.

Kerecsensólyom

Június közepén egy magyar gyűrűs kerecsensólyom került kézre legyenlül állapotban, a Vajdaságban (*Búza Tibor*). A madarat 1999-ben gyűrűzték fiókaként, Karácsond közelében (Heves megye, *Szitta Tamás*). Jelenleg ez a legidősebb kerecsensólyom a hazai madárgyűrűzési adatbankban.

Gulipán

Május közepén a Harta melletti Miklapusztán figyeltek meg egy francia, színekombinációs jelölésű gulipánt (Bács-Kiskun megye, *Tamás Ádám*). A madarat 2015-ben gyűrűzték La Rochelle közelében (Charente-Maritime megye). Ez az első francia gyűrűs gulipán megkerülés a hazai adatbankban. Ezidáig egy magyarországi gyűrűzésű példány került kézre Franciaországban 2012-ben, amit fiókaként gyűrűzték Fülöpszállás közelében 2000-ben.

Bíbic

Július végén Franciaországban figyeltek meg először külföldön, hazai jelölésű színes gyűrűs bíbicet (Loir-et-Cher megye, *Henry Borde*). A madarat idén március végén gyűrűzték Dunavarsány határában egy időszakos belvízfolton (Pest megye, *Koleszár Balázs*). 2015 óta összesen 38 példányt jelöltek meg itthon zászlós fekete jelzőgyűrűvel. A korábbi évtizedekben Franciaországban talált 52 hazai gyűrűs bíbic elhullott – leggyakrabban lelőtt – állapotban került kézre.

© Koleszár Balázs

Erdei szalonka

Oroszországban ejtettek el egy hazai gyűrűs erdei szalonkát, április második felében. A madarat Galgagyörk határában jelölték 2015 őszén (Pest megye, *Schally Gergely*). Jelenleg ez a legtávolabbi magyar gyűrűs erdei szalonka megkerülési adatunk. Oroszországban ezzel együtt eddig három hazai jelölésű példányt lőttek le, itthon pedig négy orosz gyűrűst ejtettek el.

Dankasirály

Egy izraeli színesgyűrűs dankasirályt figyeltek meg Hódmezővásárhelyen, június közepén (Csongrád megye, *Szűcs Péter*). A madarat 2016. februárban jelölték, miután botulizmusból felépült (*Yosef Kiat*). Ez az első izraeli gyűrűs dankasirály megkerülés Magyarországon, egyben a legdélebbi jelölésű példány az adatbankban.

Küszvágó csér

Izraelben fogtak vissza egy hazai gyűrűs küszvágó csért májusban (*Yosef Kiat*). A madarat 2014-ben gyűrűzték fiókaként Mocsca határában (Komárom-Esztergom megye, *Bátty Gellért*). Ez az első hazai jelölésű példány megkerülése Izraelben. Magyar gyűrűs küszvágó csérek Európán kívül eddig Mozambikban és a Dél-afrikai Köztársaságban kerültek meg.

Fattyúszerkő

Május végén Lengyelországban, Krakkó közelében megfigyeltek egy olyan színes gyűrűs fattyúszerkőt, amit 1999-ben gyűrűzték Debrecen közelében (Hajdú-Bihar megye, *Dr. Juhász Lajos*), és a színes gyűrűjét 2014-ben kapta, amikor visszafogták a mostani lengyelországi megfigyelési helyétől nem messze. Jelenleg ez a legidősebb gyűrűs példány az adatbankban.

Fülemüle

Olaszországban, a Pó-síkságon fogtak vissza egy hazai gyűrűs fülemülét május első felében (*Frigo Albertino*). A madarat 2016. augusztus elején gyűrűzték Szabadegyháza közelében (Fejér megye, *Varga György*). Ez a második hazai gyűrűs

példány Olaszországban. Az eddig Magyarországon meggyűrűzött 26 ezer fülemüle közül 9 került megkerülésre: Ausztriában, Görögországban, Horvátországban, Líbiában, Olaszországban (2), Szerbiában, Szlovákiában és Tunéziában.

Énekes rigó

Oroszországban fogtak megtartási céllal egy magyar gyűrűs énekes rigót, május elején. A madarat a Hortobágyi Madárvártán gyűrűzték (Hajdú-Bihar megye, *Ócsai Péter*) 2016. októberben. Ez az első megkerült hazai gyűrűs példány Oroszországban. Egyben a legtávolabbi énekes rigó megkerülési adatunk (2834 km). Az eddig Magyarországon meggyűrűzött 38 ezer énekes rigó közül 284 példány került megkerülésre, elsősorban a Mediterrán országokban.

Cserregő nádiposzáta

Július közepén egy palesztin gyűrűs cserregő nádiposzáta fogtak vissza a Fehér-tavi Ornitológiai Táborban (FOT, *Koleszár Balázs*). A madarat 2015. március végén gyűrűzték

© Csibrányi Balázs

Cserregő nádiposzáta
Lent: Bibic

Ciszjordániában (*Jericho Ringing Station*). Ez az első palesztin gyűrűs madár magyarországi megkerülése. Jelenleg összesen 310 külföldi gyűrűs cserregő nádiposzáta adatot tartunk nyilván a hazai adatbankban.

Csilpcsalpüzike

Egy angol gyűrűs csilpcsalpüzikét fogtak vissza május közepén Veszprém határában (Veszprém megye, *Széplaki Imre*). A madarat a Wash-öbölnél (*Gibraltar Point Ringing Station*) gyűrűzték 2016. nyarán. Ez a második angol gyűrűs példány megkerülése itthon. Jelenleg összesen 36 külföldi gyűrűs csilpcsalpüzike adatot tartunk nyilván a hazai adatbankban.

Karcza Zsolt

Gibraltári Madártani és Természetismereti Egyesület, GONHS

Név: Gibraltar Ornithological & Natural History Society
 Alapítás éve: 1978
 Taglétszám: 300 fő
 Folyóiratok: Gibraltar Nature News, Gibraltar Bird Report
 Postacím: Jews' Gate Field Centre Upper Rock, PO Box 843 Gibraltar GX11 1AA
 Telefon: +350 20072639
 E-mail: info@gonhs.org
 Honlap: www.gonhs.org

BirdLife

NAGY-BRITANNIA tengerentúli területe, a 6 km²-es Gibraltár az Ibériai-félsziget déli részéről, Spanyolországból kinyúló félsziget. Lakossága nagyjából 30 000 fő. „A Szikla”, ahogy Gibraltárt másként nevezik, elhelyezkedése miatt madárvo-
 nolási forró pont. Ragadozók, énekes- és egyéb madarak ezrei vonulnak itt át évente kétszer, míg a vízimadarak a Gibraltári-szoroson keresztül vonulnak a Földközi-tengerre ki és be.

Emiatt a picike Gibraltárnak két fontos madárelőhelye (IBA) is van. A szárazföldi a gibraltári szikla, a tengeri pedig a Gibraltári-szoros. Ezek nagyjából lefedik Gibraltár teljes vízi és szárazföldi területét. Mindkettő azért jött létre, mert felismertük, hogy a terület a vonuló madarak, de természetesen a jellegzetes itt fészkelők számára is elsődleges fontosságú.

A Gibraltári Madártani Egyesület (GOS) 1978-ban alakult meg. A munka során a természetismeret egyéb ágaival

foglalkozók is csatlakoztak, így lett 1982-ben a nevünk Gibraltári Madártani és Természetismereti Egyesület (GHONS). Ettől kezdve a madarakon kívül a növények, gerinctelenek, denevérek védelmével és tanulmányozásával, valamint a tengeri élőlényekkel és geológiával is foglalkozunk. Egyik legjelentősebb és hosszantartó programunk a Gibraltár Biológiai Sokfélesége Projekt, amiben helyi szakértők és külföldi tudósok részvételével, rendszertani csoportok szerint felmérjük „a Sziklán” előforduló összes fajt.

Bár a GONHS egy nagyon kis, csupán 300 főt számláló egyesület, és tagjaink egy része más országok lakója, ennek ellenére helyi szerepünk mégis jelentős. Ugyancsak fontosak a Gibraltár fajainak és élőhelyük védelmének megvédésére szervezett rendszeres kampányaink is.

Madárvédelmi tevékenységeink közé tartozik a vonuló, az állandóan itt tartózkodó és az itt telelő madarak állományfelmérése, vizsgálata, és ezzel összekapcsolódóan az 1992 óta működő gyűrűző program. Fő célunk a védelem, és a Ragadozó-mentő Részlegünk sok kimerült és sérült ragadozómadarat lát el. Néhányan közülük az itt honos sárgalábú sirályok és a vándorsólymok támadásainak lettek az áldozatai.

A részleg az Európában egyedül itt előforduló barnanyakú szirtifogoly (*Alectoris barbara*) tenyésztési és kihelyezési programját is végzi. Ez az eredetileg észak-afrikai faj Szardínián és a Kanári-szigeteken is megtalálható. Jól alkalmazkodott a gibraltári sziklás-bozotos környezethez, de élőhelyének csökkenése és a házi macskák veszélyeztetik állományát.

A GONHS a tagjainak havonta szervez kirándulásokat Gibraltáron és a szomszédos Spanyolországban, hogy bemutassa a terület hihetetlen változatosságát.

Keith Bensusan

- 1 A barnanyakú szirtifogoly Gibraltár nemzeti madara – © Aaron Baglietto
- 2 A Gibraltári „Szikla” Európa egyik legfontosabb vonulási pontja – © GONHS
- 3 Kiengedésre váró madarak – © Gilbert Gonzalez/GONHS
- 4 Szabadon száll a megjelölt keselyű – © John Sanchez/GONHS
- 5 A GONHS gyűrűző programja az énekesmadarak gyűrűzésével foglalkozik már 25 éve – © Julien Martinez
- 6 A jelölő felszerelés – © Gilbert Gonzalez/GONHS
- 7 Az egyesület jellemző kiadványai a Gibraltar Nature News és a Gibraltar Bird Report – © GONHS

www.gonhs.org

Csipogó

2017 ŐSZ

Az Ősz színei

Költözők és áttelelők

Oldd meg a feladatot és nyerj etetőt!
 Hány madarat fedezel föl a vonalak között?

A megoldást 2017. november 17-ig várjuk az mme@mme.hu címre!

Néhány költöző madarunk

... és néhány áttelelő

Figyeld meg, hol töltik a telet!

Másokkal is találkozhatasz, vezess naplót!

Tengelic

Csóka

Zöld küllő

Egerészölyv

Barátcinege

Citromsármány

Erdei fülesbagoly

Kenderike

Jeladós madarainkat Te magad is nyomon követheted. Látogasd meg őket itt: <http://jeladosmadarak.mme.hu>

Olvasd híreinket a www.csipogo.hu-n!

Nyári számunk nyertese:
Somlói Boróka
(Balassagyarmat) 8 év
A helyes megfejtés:
1-D, 2-C, 3-E,
4-A, 5-B, 6-F

Őszi játékkal
ilyen etetőt
nyerhetsz!

Légy felkészült!
Az ősz végi fagyoknál
kezdj el etetni is az itatás mellett!

Az MME boltban
felkészülhetsz az
esős őszi napokra
is! Gyere és nézz
körbe!

Készíts madárfigurát őszi
falevelekből!

Fotók:

Csonka Péter, Lóki Csaba, Majercsák Bertalan, Máté Bence,
Mészáros József, Nagy Károly, Oláh Zoltán, Orbán Zoltán,
Papp Gábor, Papp László, Vásony Petra, Völgyi Sándor

Illusztráció, szerkesztés: Juhász Lilla, Csitneki Balázs

BirdPhotography.Hu

© Jakab Sándor

A MAGYAR MADÁRFOTÓSOK OLDALA

BIRDPHOTOGRAPHY.HU

Érdekes madármegfigyelések

(2017. április-június)

Faunisztika

© Ónodi Miklós

Citrombillegető
2017. 04. 25.
Sumony
Lent: Fehérkarmú
vércse 2017. 05. 07.
Kunpeszér

AKÖVETKEZŐKBEN RÖVID ÁTTEKINTÉST szeretnénk nyújtani 2017 áprilisának, májusának és júniusának legérdekesebb faunisztikai megfigyeléseiből. Az itt következő – Magyarországon jórészt nagyon ritkán előforduló – madárfajok adatainak nagy része a Nomenclator Bizottság által hitelesítendő, ez viszont a legtöbb esetben még nem történt meg, ezért sem az előfordulások pontos időpontját, sem a megfigyelők nevét nem közöljük.

Április

A hónap első hetvégén ismét látták a Hortobágyon azt az immatur rózsás gödényt (*Pelecanus onocrotalus*), amelyik március végén bukkant fel ott először, a madarat egész áprilisban és májusban, valamint június első felében számtalan alkalommal észlelték a Hortobágyi-halastavon. Ugyancsak az első hetvégén egy vöröscsillagos kékbegyét (*Luscinia svecica svecica*) fogtak és gyűjtöttek Fertőújlak közelében, a Hansági-főcsatorna déli gátján, Pusztaszer

közelében pedig egy kanadai lúd (*Branta canadensis*) került szem elé. A hónap első felében többször láttak egy nilusi ludat (*Alopochen aegyptiaca*) a rábapatyi

kavicsbányatavon. Április első hetében egy pontosan meg nem határozott gödény (*Pelecanus* sp.) repült át a Sumonyi-halastó felett. A hónap második hetvégén Rétszilason egy

© Oláh Zoltán

© Bognár Boldizsár

immatur csüllöt (*Rissa tridactyla*) és egy öreg indiai ludat (*Anser indicus*) figyeltek meg. A hónap közepén egy öreg Bonaparte-sirály (*Larus philadelphia*) bukkant fel a Hortobágyi-halastavon, ennek a dankasirályra nagyon hasonlító észak-amerikai sirályfajnak – az adat hitelesítése esetén – ez lesz az első hazai előfordulása. A hónap harmadik hetvégén Csegöld közelében és a tatai Városi-tónál is szem elé került egy-egy vörhenyes fecske (*Cecropis daurica*). Április harmadik hetében (illetve a hónap végén) a pusztaszeri Vesszős-széken látták azt az öreg kanadai ludat (*Branta canadensis*), amelyet a környéken már többször és több helyen is megfigyeltek. A hónap második felében Magyarország öt különböző helyén észleltek citrombillegetőt (*Motacilla citreola*): a Tiszajenő melletti halas-

© Kiss Zsolt

Kanadai lúd 2017. 04. 02. Pusztaszer
Fent: Karmazsinpírók 2017. 05. 21. Kőszeg
Lent: Nilusi lúd 2017. 06. 17. Zsennye

tónál egy öreg hím (a hónap végéig kitartott ott), Mezőlak közelében (Szélmező), Szentimrefalva határában (Besenyő), illetve a Sumonyi-halastónál szintén egy-egy öreg hím, a Csákvár melletti

Csikvassai-réten pedig egy öreg tojót. A hónap utolsó harmadában Hajdúböszörmény közelében ismét megjelent az a hím pusztai hantmadár (*Oenanthe isabellina*), amely a 2016-os költési szezonban is végig

© Döbryési Roland

© Bajor Zoltán

környékén, költésük – a faj első bizonyított hazai fészkelése – sikeres volt). Május második hetében a fertőújlaki élőhely-rekonstrukción (Borsodi-dűlő) egy öreg indiai ludat (*Anser indicus*), a szegedi Fehér-tavon egy öreg tojó citrombillegetőt (*Motacilla citreola*) észleltek, a zsenyei kavicsbányatavon pedig egy tízfőkás nilusi lúd (*Alopochen aegyptiaca*) pár tűnt fel (ennek az inváziós fajként számon tartott lúdfajnak ez már

egy ottani trágyadomb környékén mozgott (a madarat tavaly megfogták és meggyűrűzték, s így a gyűrű alapján biztos, hogy ugyanarról a példányról van szó); a madár 2017-ben is pontosan ugyanannál a trágyadombnál mozgott, ahol 2016-ban is, revírt tartott, énekelt, illetve besegített etetni egy ott költő hantmadárpárnak. Április utolsó hetvégjén egy immatur csüllöt (*Rissa tridactyla*) figyeltek meg a rábapatyi kavicsbányató felett, Várpalota közelében, illetve egy Csénye határában lévő horgásztavon pedig egy-egy nilusi lúd (*Alopochen aegyptiaca*) került szem elé.

Május

A hónap első hetében Bátorterenyre határában (Tarjánpataki-víztároló) egy öreg tojó citrombillegetőt (*Motacilla citreola*), a kunpeszéri Hosszú-háton egy öreg hím fehér-

© Hadarics Tibor

Sarki csér
2017. 06. 06.
Fertőújlak
Fent: Puszta
hantmadár
2017. 04. 23.
Hajdúböszörmény
Lent: Vörhenyes
fecske 2017. 05. 14.
Balatonfüred

karmú vércsét (*Falco naumanni*), Debrecen közelében (Józsa) pedig egy törpesast (*Aquila pennata*) láttak. Május elején fedezték fel az egyik balatonfüredi szálloda mélygarázsában, hogy egy pár vörhenyes fecske (*Cecropis daurica*) fészket épít (a madarakat a költési idő alatt szinte minden nap látták a szálloda

a második bizonyított fészkelése Magyarországon, első költése ugyanitt volt 2016-ban). A hónap második hetvégjén egy immatur hím kövirigó (*Monticola saxatilis*) került szem elé a vértesszőlári Boglártanyán, és ugyanekkor látták először Apácatornán azt a hím kerti sármányt (*Emberiza hortulana*), amelyet aztán június végéig többször észleltek ugyanott, sőt május utolsó hetében egy alkalommal két példányt is láttak. Május harmadik hetében Hegykő mellett egy immatur hím kerti sármányt (*Emberiza hortulana*), az apaji árasztásokon egy terekcankót (*Xenus cinereus*), Dunaalmás közelében pedig egy vörhenyes fecskét (*Cecropis daurica*) figyeltek meg. A hónap harmadik hetvégjén bukkant fel először egy öreg hím karmazsinpirók (*Carpodacus erythrinus*) a kőszegi Abért-tónál, ahol aztán június végéig sokszor megfigyelték, több alkalommal hímet és tojót is, sőt május utolsó hetében egyszer két hímet és egy

© Bérdfi Gegely

© Králli László

tojót is láttak. Ugyancsak a hónap harmadik hetvégjén egy havasi sarlósfecskét (*Tachymarptis melba*) észleltek Balmazújváros felett. Május negyedik hetében Pilismarót közelében egy hím kucsmás sármányt (*Emberiza melanocephala*) fogtak és gyűrűzték, illetve Baja közelében is láttak egy példányt. Szintén a negyedik héten a Berettyóújfalui melletti Andaházán két, a karcagi Kecskeri-pusztán egy terekcankót (*Xenus cinereus*), Fertőrákos mellett egy immatur hím karmazsinpirókot (*Carpodacus erythrinus*), Kunszentmiklós határában

avon. Május végén Soponyán két vékonycsőrű sirály (*Larus genei*), a pusztaszeri Vesszős-széken két kanadai lúd (*Branta canadensis*), a pákozdi halastavakon pedig egy öreg terekcankó (*Xenus cinereus*) került szem elé (utóbbi még június első napjaiban is ott tartózkodott).

Június

A hónap legelején egy pár kucsmás sármányt (*Emberiza melanocephala*) fedezték fel Kunbaja közelében (a madarak fészket építettek). Június első hetében két öreg kanadai ludat (*Branta canadensis*) lát-

Terekcankó
2017. 06. 02.
Pákozdi
Lent:
Vöröscsillagos
kékbegy
2017. 04. 02.
Fertőújlak

pedig egy öreg sarki csér (*Sterna paradisaea*) bukkant fel. A hónap második hetében Monoszló mellett, valamint Katymár külterületén egy-egy hím kucsmás sármányt (*Emberiza melanocephala*), Völcséjen egy éneklő karmazsinpirókot (*Carpodacus erythrinus*), Tokajnál pedig egy angliai barázdabillegetőt (*Motacilla alba yarrellii*) észleltek. Június harmadik hetében Győr közelében egy öreg hím citrombillegetőt (*Motacilla citreola*) láttak, Fülöpházánál pedig egy – nyilvánvalóan fogságból szökött – szürkefejű ásólúd (*Tadorna cana*) került szem elé. A harmadik hét végén a kőszegi Abért-tónál már öt karmazsinpirókot (*Carpodacus erythrinus*) láttak (három öreg hímet, egy immatur hímet és egy tojót), illetve egy tojásos fészket is találtak. A hónap utolsó hetvégjén egy öreg nyíl farkú halfarkast (*Stercorarius longicaudus*) figyeltek meg a dunatetőtleni Böddi-széken.

© Hadarics Tibor

pedig egy hím kucsmás sármányt (*Emberiza melanocephala*) figyeltek meg. A hónap utolsó hetvégjén egy nilusi ludat (*Alopochen aegyptiaca*) láttak a szakmári Dzsídva-halás-

tak a pusztaszeri Vesszős-széken, a budapesti Merzse-mocsárnál egy szélesfarkú halfarkas (*Stercorarius pomarinus*), a fertőújlaki élőhely-rekonstrukción (Borsodi-dűlő)

Köszönet illeti a madarak – név szerint ugyan nem említett – megfigyelőit, hogy adataikat közkinccsé tették. Kérjük, hogy – amennyiben eddig még nem tették meg – a megfigyelések részletes dokumentációját mielőbb juttassák el a Nomenclator Bizottság titkárához (Simay Gábor, e-mail: nomenclator@birding.hu). Az itt felsorolt adatok nagyrészt az érdekes megfigyeléseket közlétevé www.birding.hu, illetve a www.rarebirds.hu internetes oldalakról származnak.

Összeállította: **Hadarics Tibor**

Útszegélyek, mint az orchideák élőhelyei: ökológiai csapdák vagy menedékek?

Természet-
védelem

© Molnár V. Attila felvételei

AFÉLTERMÉSZETES ÉLŐHELYEK, mint a kaszálók, legelők számos veszélyeztetett fajnak szolgálnak élőhelyül, de a tájhasználat intenzívebbé válása és a hagyományos mezőgazdasági gyakorlat megszűnése következtében világszerte fogyatkozóban és felaprózódóban vannak. A féltermészetes gyepekben előforduló növényfajok elviselik, sőt akár igénylik a hagyományos tájhasználat olyan elemeit, mint a külterjes legeltetés és kaszálás, amelyek a modern napjainkban eltűnőben vannak. A tájhasználat változásai-ban bekövetkező változásokra érzékeny növényfajok megőrzésében ezért egyre inkább felértékelődnek az olyan, kis kiterjedésű, ember-

A bangófajok gyakran telep-szenek meg mediterrán útszegélyeken

alkotta vagy az ember által jelentősen befolyásolt élőhelyek, mint az útszegélyek.

Megfelelő kezelésük értékes fajokat is megőrző fajgazdag, jelentős természetvédelmi értéket képviselő gyepközösségek fennmaradását teszi lehetővé. Az útszegélyek növényzete hozzájárulhat a flóra megőrzéséhez, ha az eredeti élőhelyek megsemmisültek, továbbá ökológiai folyosóként funkcionálhatnak, összekötve egymástól távol fekvő élőhelyfoltokat. A terjedést továbbá elősegíthetik a kisméretű magvakkal rendelkező fajok esetében a járművek által keltett légáramlatok, illetve a járművekre tapadt sár, ami – különösen fejlett út menti növényzet esetén – jelentős mennyiségű magot tartalmazhat.

Útszegélyek, mint ökológiai csapák

Az útszegélyek ugyanakkor több különböző módon jelenthetnek veszélyt a növényzetre. Ilyenek a gépjárművek által kibocsátott szennyezőanyagok, a szálló por, idegenhonos fajok terjedése utak mentén, a téli időszakban történő csúszásmentesítésére használt só alkalmazása, az útszegélyek kezelése során alkalmazott gyomirtók. Az utak közelében növekszik annak a valószínűsége is, hogy a látványos virágokkal rendelkező fajok példányait túristák leszedik.

Az utak általában negatív hatással vannak a rovarok előfordulására, sokféleségére. Ennek okai lehetnek például a járművek által kibocsátott szennyezőanyagok, a járművekkel

A sarkantyús sallangvirág abalkáni útbévágások jellegzetes faja
Balra: Madárfészek-béka kontyok útbévágásban

történő ütközések általi megnövekedett halálozási ráta, vagy a rovarok viselkedését befolyásoló zaj (utaktól távol keresnek élőhelyet, nem törekednek az utak keresztezésére). Mindezek miatt az útszegélyeken élő rovarmegporzású

növények szaporodási sikere csökkenhet a megporzók hiánya vagy kisebb egyedszáma következtében. Az ilyen jellegű, viszonylag rossz minőségű élőhelyeket, amelyek nagyszámú egyed vonzanak, de negatív hatással vannak szaporo-

Ökológiai csapdák

Az élőlények különféle környezeti jelzéseket használnak, ahhoz, hogy különböző viselkedései, illetve életmenet döntéseiket hozzanak, mint, hogy mikor vonuljanak, mikor és kivel szaporodjanak, milyen táplálékot, milyen élőhelyet válasszanak stb. Azt a jelenséget, amely során az élőlények olyan döntést hoznak, amely valamilyen ember által okozott környezeti változás következtében tovább nem segíti elő a túlélésüket evolúciós csapdának nevezzük. Evolúciós csapdát jelenthet például a tengerekbe dobott műanyag a kergesteknősök számára. A kergesteknősök ugyanis a műanyagpalackokat gyakran a táplálékuk egy részét képező medúzákkal tévesztik össze, megpróbálják elfogyasztani azokat, mely gyakran a pusztulásukhoz vezet. Hasonlóan evolúciós csapdát jelent a széncinegék számára a globális felmelegedés miatt bekövetkező időbeli eltérés a rovarpredáció megjelenése, és a fiókák kikelésének ideje között. Így kevesebb táplálékra lesz a fiókáknak, amely szintén hátrányos a túlélésüket tekintve.

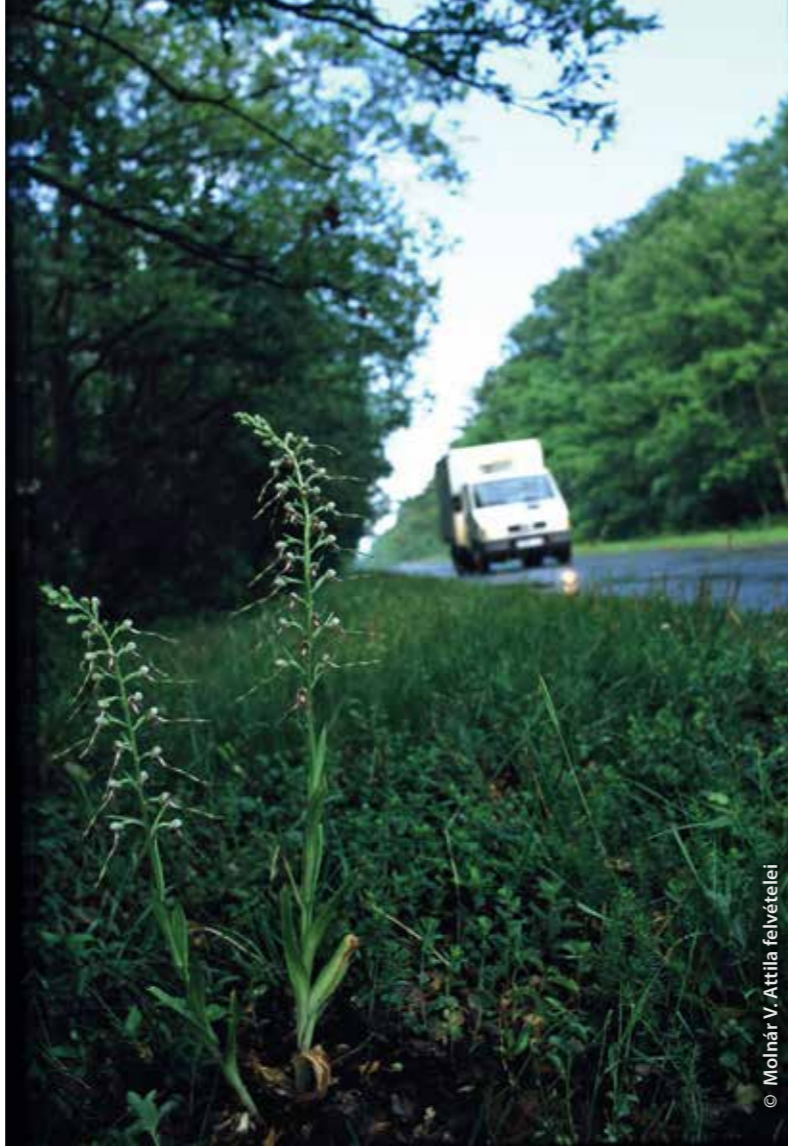
Az ökológiai csapdák az evolúciós csapdák közé tartoznak. Az élőlények élőhelyeiket szintén környezetükből érkező, különféle közvetett jelzések, utasítások segítségével választják. Ezek a jelzések az élőhely minőségéről, jövőbeli állapotáról (például a vegetáció szerkezete egy jelzés lehet az élőlény számára az elérhető táplálék mennyiségéről) szolgáltatnak információt és az élőlény környezethez való alkalmazkodását segítik. Azonban egy emberi tevékenység nyomán bekövetkező hirtelen környezeti változás következtében a korábbi jelzésekre adott válaszok tovább működése miatt az élőlények alkalmatlan, vagy később alkalmatlanná váló élőhelyet választanak maguknak, még akkor is, ha a környezetükben található kedvező élőhelyek. Ez a populációk egyedszámának lecsökkenéséhez, végső soron kihálásához vezethet. Az ilyen, alkalmatlan, vagy azzá váló, viszonylag rossz minőségű élőhelyeket, amelyek nagyszámú egyed vonzanak, de negatív hatással vannak szaporodási, vagy túlélési sikerükre ökológiai csapdának nevezzük.

Ökológiai csapdák élőhelyként választása számos élőlény esetében ismert. Erdei énekesmadárfajok számára a növényzet sokfélesége jelzi az alkalmas fészkelő helyet. Az erdők kivágásával a szegélyeken keletkező heterogén növényzet vonzza a madarakat, ugyanakkor a szegélyeken nagyobb a ragadozók egyedsűrűsége is, amely miatt megnő a madárfókák halálozási aránya. A kérészek pedig a vízszintesen polarizált fény segítségével azonosítják a kisebb állóvizet, pocsolókat, amelyek petézőhelyként szolgálnak számukra. Az aszfalt, kőolaj- és pakurátavak, mezőgazdaságban használt műanyag fóliák, fóliásátrak, napelemek, napkollektorok szintén vízszintesen polarizálják a fényt, így a kérészek megtévesztve, gyakran ezekre rakják petéiket, amelyek nem képesek túlélni rajtuk. Egy másik példa a tengeri teknősök esetében ismeretes. A tengeri teknősök a tengerparti homokba rakják tojásaikat. A kisteknősök számára kikelésükkor a hold és a csillagok által megvilágított, csillogó tengerfelszín jelzi első útjuk irányát az életet jelentő tengerekbe, óceánokba. Az utóbbi időben azonban az urbanizáció növekedésével párhuzamosan növekvő fényszennyezés miatt, a tengerparti települések, nagyvárosok fényei erőteljesebben csalogathatják a kisteknősöket, mint a tenger vízfelszíne, így nem jutnak el a tengerbe, és a megtévesztő fények áldozatai lesznek.

dási sikerükre ökológiai csapdák-nak nevezzük. Ökológiai csapdák élőhelyként választása számos élőlény esetében ismert. A kérészek (Ephemeroptera) esetében szintén az utak szolgálhatnak ökológiai csapdaként. A kérészek a vízszintesen polarizált visszavert fény segítségével azonosítják a kisebb állóvizeket, pocsolyákat, amelyek etetőhelyként szolgálnak számukra. Az aszfalt szintén vízszintesen polarizálja a fényt, így a kérészek megtevéstve, gyakran az utakra rakják petéiket, amelyek nem képesek túlélni a száraz aszfalton. Egy másik példa a tengeri teknősök esetében ismeretes. A tengeri teknősök a tengerparti homokba rakják tojásaikat. A kisteknősök számára kike-

Az adriai sallangvirággal a hazai útszegélyeken is találkozhatunk
Jobbra: Sarkantyús sallangvirág
Lent: A szúnyoglábu bibircsvirág a hegyvidéki gyepek útszegélyeken találja meg

© Molnár V. Attila felvételei

lészükkor a hold és a csillagok által megvilágított, csillogó tengerfelszín jelzi első útjuk irányát az életet jelentő tengerekbe, óceánokba. Az utóbbi időben azonban az urbanizáció növekedésével párhuzamosan növekvő fényszennyezés miatt, a tengerparti települések, nagyvárosok fényei erőteljesebben csalo-

gathatják a kisteknősöket, mint a tenger vízfelszíne, így nem jutnak el a tengerbe, és a megtevéstző fények áldozatai lesznek.

Orchideák útszegélyeken

Mindezek ellenére az orchideák megtelepedése útszegélyeken, illetve más emberi tevékenység által létrehozott vagy erőteljesen befolyásolt élőhelyeken jól ismert jelenség. Az útszegélyek több szempontból (domináns fajok és fászszerűak alacsony borítása) hasonlóak gyepekben előforduló orchideák természetes élőhelyeihez. Az útszegélyeken leggyakrabban megtelepedő európai orchideák közé tartoznak a sallangvirág (*Himantoglossum*) nemzetség fajai. A nemzetségnek 12 faja ismert, legtöbbször ritka és veszélyeztetett, amelyek bázikus alapközeteken kialakult száraz gyepekben fordulnak elő. Mivel az orchideák életmenete szorosan kötődik megporzóikhoz és mikorrhiza partnereikhez, ezért a biodiverzitás indikátor szervezetek tekinthetők. 7 sallangvirág fajnak ismertek útszegélyeken élő

Adriai sallangvirág

állományai legalább 17 ország területén. Szembetűnő példa a bakbűzű sallangvirág (*Himantoglossum hircinum*) amelynek több ezer példányt számláló állományai régóta ismertek Franciaországban, a Párizs és Bordeaux közötti utak mentén, még beton törmeléken is. Angliában a faj 1641 és 2002 között észlelt 201 lelőhelyéből 17 (7%) található utak mentén. Az adriai sallangvirágot először 1867-ben találták útszegélyen Olaszországban, Urbino környékén. Urbino tartományban manapság a faj 32 előfordulása közül 10 közutak szegélyeiről ismert.

Az eddig részletezett tények együttesen arra utalnak, hogy az

útszegélyek a sallangvirágok jelentős élőhelyei lehetnek. Ugyanakkor, még tisztázatlan, hogy az utak miként hatnak ezeknek az orchideáknak az előfordulására és szaporodási sikerére. Ezért kutatásaink célja volt a sallangvirágok útmenti állományainak szisztematikus vizsgálata Európában, illetve, annak vizsgálata, hogy az utak közelsége miként hat az egyedek vegetatív (hajtásmagasság), és reprodukzív (virágszám) tulajdonságaira, illetve szaporodási sikerére.

A terepmunkát 2013–2016 között végeztük, amelynek során három sallangvirág faj, az adriai, a sarkan-

tyús és a Robert-sallangvirág (*Himantoglossum adriaicum*, *H. calcaratum*, *H. robertianum*) állományait vizsgáltuk 8 európai ország (Bosznia-Hercegovina, Horvátország, Ciprus, Franciaország, Magyarország, Olaszország, Montenegró, és Szerbia) területén. Összesen a hátrm faj 1167 egyedét találtuk útszegélyeken. Minden vizsgált példány esetében megmértük az út szegélyétől való távolságot, a felette lévő fásszárú borítás mértékét, azt, hogy az egyed lejtőn, vagy sík területen helyezkedett-e el, illetve a hajtásmagasságát, virágszámát, termésszámát. A példányok úttól mért távolsága átlagosan 2,6 méter. Az egyedek úttól való távolságát tekintve azt találtuk, hogy a legtöbb egyed közelebb fordult elő az úthoz, az úttól távolodva jelentősen lecsökkent az orchideák előfordulásainak száma.

Az út nem volt hatással sem a virágok számára, sem pedig a hajtásmagasságra. A növények szaporodási sikerét azonban negatívan befolyásolta az út közvetlen közelsége.

A fásszárú borítás mértékének növekedése negatívan befolyásolta az egyedek virágszámát és szaporodási sikerét, még pozitívan a hajtások magasságát. A lejtőn elhelyezkedő növények alacsonyabbak voltak, mint a síkon elhelyezkedők. Az egyedek hajtásmagasságának növekedésével pedig párhuzamo-

Robert-sallangvirág
Balra: Fehérmadar-sisak
Lent: A tojásdad békakonty árnyékos útszegélyek lakója

san nőtt a virágszám és a szaporodási siker.

Adataink arra utalnak, hogy az útszegélyek megfelelő élőhelyek a sallangvirágok számára, és menedékként szolgálhatnak ezeknek a növényeknek. A közutak szegélyei zavart és elszigetelt élőhelyek, ami negatívan befolyásolhatja a genetikai sokféleséget és a növények szaporodási sikerét a kevésbé hatékony megporzás és/vagy a virágpor

© Molnár V. Attila felvételei

gyengébb minősége révén. E tényezők miatt az útszegélyeket általában alacsony természetvédelmi értékű, szuboptimális élőhelyeknek tekintik. Korábbi tanulmányok azonban számos veszélyeztetett orchideafaj előfordulását dokumentálták útszegélyeken. Nem csak jelen vannak a sallangvirágok az útszegélyeken, de az adatok alapján a véletlenül vártnál közelebb fordulnak elő az utakhoz. Az utak közelsége előnyös lehet az orchideák számára, mert itt a növényzet általában kevésbé zárt. Az utak közvetlen szomszédságát rendszeresen kaszálják a közutak fenntartásának kezelése során, a kaszálásnak pedig az orchideákra gyakorolt pozitív hatását több élőhelytípusban is kimutatták. Így az útszegélyek rendszeres kaszálása kulcsszerepet játszhat az orchideák megtelepedésében és a fennmaradásában. Míg az útszegélyek a *Himantoglossum* fajok számára megfelelő élőhelynek tűnnek, azt is megállapítottuk, hogy az utak közvetlen közelsége negatívan befolyásolja reprodukív sikerüket, mivel a termésképzési arány növekszik az egyedek úttól való távolságával. Az utak negatívan befolyásolják a rovarok előfordulását és sokféleségét a járművek által kibocsátott szennyező anyagok, az autókval való összeütközés következtében kialakuló megnövekedett mortalitás és az utak elkerüléshez vezető zaj miatt. Mindezek együt-

Tornyos sisakosborral nyílt napsütötte útszegélyeken találkozhatunk

tesen azt sugallják, hogy míg az útszegélyek az orchideák számára alkalmas élőhelyek, az utak közvetlen környezete ökológiai csapdákká válhat. Bár azt találtuk, hogy az utak negatív hatást gyakorolnak az *Himantoglossum* példányok reprodukív sikerére, az a tény, hogy a sallangvirágoknak jelentős és életképes állományai élnek útszegélyeken, arra utal, hogy ezek az élőhelyek az átalakuló tájban menedékhelyként szolgálnak a vizsgált fajoknak. A hagyományosan kezelt gyepek eltűnésében vannak, de maradványaik fennmaradhatnak közutak szegélyein, azonban megőrzésük a megfelelő kezeléstől függ. Eredményeink is tükrözik ezt, mivel azt találtuk, hogy a fák és cserjék borításának növekedése negatívan befolyásolja a vizsgált fajok szaporodási sikerét és a virágok számát. Ennek hátterében a gyeplakó orchideák által igényelt magas fényintenzitás állhat. A fásszárú fajok dominanciájának növekedése kiszoríthatja az orchideákat, míg az olyan folyamatok, mint a kaszálás vagy a legeltetés, megfelelő feltételeket teremtenek ahhoz, hogy fennmaradjanak és sikeresen szaporodjanak

Természetvédelmi javaslatok

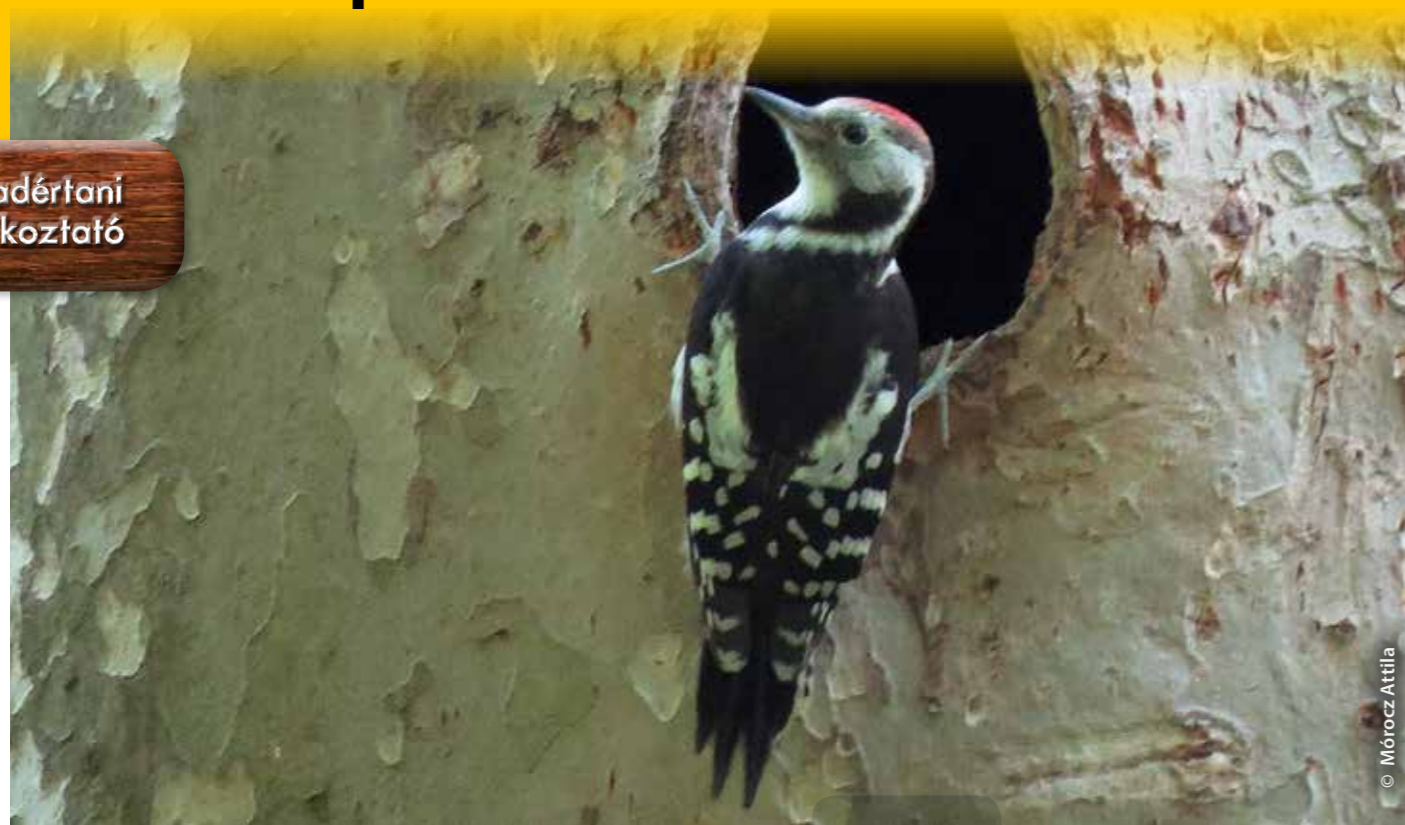
Az új utak tervezése és építése, valamint közutak felújítása során el kell kerülni a meredek betonfalak

létesítését. Ehelyett kívánatosabb a mérsékelt lejtők kialakítása, amelyek fokozatosan mennek át természetes tájformákba. Hasonlóan a sziklakibúvárok teraszosításához eltérő mikroklímatis niche-ek létrehozása révén és a kaszálás segítségével ez elősegítheti természetközeli állapotú vegetáció létrejöttét. A sallangvirágok megmentésére irányuló védelmi erőfeszítéseket segíthetik a mészkő- vagy dolomit-alapkőzeteken áthaladó utak szegélyein új populációk magvetés útján történő létrehozása. Egyrészt ezek a populációk könnyen megközelíthető célpontok lehetnek az orchideákat látni kívánó természetbarátoknak, akiknek célja e ritka és látványos orchideák fényképezése. Másrészt, ezeknek az állományoknak a létrehozása részben tehermentesítheti a sérülékeny, természetes populációkat az ökoturizmus által okozott károktól (például taposás). A közutak szegélyeinek kezelésében az orchideák védelme érdekében kívánatos a fásszárúak visszaszorítása évenként ismétlődő kaszálással. Mivel a herbicidek használata számos veszélyeztetett növényfajra erősen kedvezőtlen hatást gyakorol, ezért a biológiai sokféleség megőrzése érdekében használatukat az útszegélyek vegetációjának kezelése során kerülni kell.

Fekete Réka, Molnár V. Attila

Érdekes fészkelések

Madértani
tájékoztató

© Mórocz Attila

Betonszlopban fészkelő léprigó (*Turdus viscivorus*)

2017. május 31.-én Madáratlasz (MAP) felméréseket végeztem a Zalalövőhöz tartozó Irsapuszta település részen, amikor a falu szélén, betonszlopban léprigó lakott fészket találtam.

A léprigó Zala megyében, főleg a Göcsejben (ahova tartozik az említett terület), a Kemenesháton, és Dél-Zalában meglehetősen gyakori fészkelőnek, számít mindenféle fás élőhelyeken. A fekete (*Turdus merula*) és az énekes rigónál (*Turdus philomelos*) jóval kisebb számban fészkel, nagyobb revírt tart. A hasonló élőhely igények miatt azt lehet mondani, hogy körülbelül 5-10 fészkelő rigóra jut 1 léprigó-revír. Az eddig általam talált fészkei különböző fajokon voltak, mint erdei fenyő, akác, tölgy. A települési fészkelése egyáltalán nem ritka, de ilyen urbánus fészkelő helyet eddig még nem találtam.

Az irsapusztai madár egy beton villanyoszlop egyik lyukába építette a növényi szárból, mohából és némi műanyag hulladékból álló fészket, amit körülbelül 2-3 méter magasra rakott. Az oszlop a műút

szélén, egy kertes ház előtt volt és nem takarta semmilyen út szegélyi növényzet. A madár aktívan kottolt, az időszak miatt ez valószínűleg a második költése lehetett.

© Gál Szabolcs

Az aktív fészkek alatti lyukban volt egy másik, hasonlóan kinéző fészkek is, ami elképzelhető, hogy a madár első fészkeléséből származott.

Gál Szabolcs

© Mórocz Attila

A kék galamb által lakott odúhoz érkezett „vendég”
Lent: Léprigó
Alatta: Búbos cinegék fiókái

Búbos cinege költése C odúban

2017. március 29.-én, Nógrádsípek közelében, közvetlenül egy erdei fenyves mellett lévő C odúba bejáró búbos cinegét láttunk. Mivel az odútelepen több A és B típusú odú is van, meglepődve észleltük választásukat. A következő ellenőrzéskor – április 26.-án – már hat 2-3 napos fiókat találtunk az odúban. Május 6.-án került sor a gyűrésre, majd május 12.-én sikeresen kirepült mindegyik fióka. A Belső-Cserháton ez volt az első ismert búboscinege-költés. A kirepülés után néhány nappal az odú tisztításához készülve 2 betakart búbos

cinege tojást találtunk, de a későbbiekben sem növekedett a tojások száma, így második költés nem volt.

Csernák Csaba, Csernák Szabolcs,
Lukács Máté

Citromsármány áprilisi fiókás fészkelje

2017. április 21.-én Karancslapujtón a Cinegés-hegy lábánál, nyílt területtel határos, idős, ritkás erdei fenyvesben madárfészkek-kutatást végeztem.

Az erdőből kifelé jövet, akác-sarjaj mélyút szakadékos oldalában citromsármány fészket fedeztem fel 5 egy-két napos fiókával. A fészkek egy vastagabb gyökér alá, lecsüngő száraz fűcsomó mögé épült. A fiókák éppen a két napos áprilisi extrém télben keltek ki. A citromsármányt megteveszthette a bolondos április eleji, kora nyári idő is.

A több mint négy évtizedes fészkekutatásom ideje alatt, áprilisban ezidáig nem találtam citromsármány fiókás fészket.

Rozgonyi Sándor

Fészket költöztető fekete rigók és hollók

Kertünkben már évek óta költenek fekete rigók, idén tavasszal már két pár is fészkepítésbe kezdett. Az egyik új fészket a ház szigetelésére épült, pontosan ugyanarra a helyre, ahol tavaly a rozsdafarkúak fészke volt (melyek a padlásra költöztek). A tojó április közepén kezdte a tojásrakást, májusban pedig négy fióka hagyta el a fészket. Június második felében arra lettem figyelmes, hogy a pár tagjai rendszeresen a régi fészkekhez járnak, amit gyakorlatilag pár nap alatt teljesen elbontottak, és az elhordott fészkekanyagból építették fel újabb fészket a kert végében egy öreg borostyán indái közé. Korábban hasonló nem tapasztaltam a kertünkben, a tavaly lakott két fészket maradványai például a mai napig ott vannak a borostyánban és egy pergolára futó trombitafolyondár indái között. Ennek ellenére – bár nem túl gyakori – ismert

© Schwartz Vince

Fekete rigó átköltöztetett fészkekben
Lent: Füsti fecskék fiókái tejföls vödörben

Hantmadár kétszeri költése Vértesbogláron

Vértesbogláron az erdei iskolánál lévő juhodályok környékén több pár hantmadár is fészkel. 2017-ben az egyik pár az egymásra fektetett ajtólapok közé építette fészket, amelyben május 13.-án már nagy fiókák lehettek, mert a két szülő nagyon sűrűn etetett. Ugyancsak az ajtólapok között július 10.-én etetett ugyanez a pár. A hím madár már 2015-ben is a tanyaudvaron fészkel, és akkor kapott gyűrűt, amely alapján mindenkor jól elkülöníthető volt a többi pártól, melyek az épület másik oldalán költöttek. A tojót pedig a második költés során gyűrűzték meg. A hantmadár térségünkben egyszer költ, eddig Magyarországon csak egy esetben észlelték kétszeri költését.

Haraszthy László, Szalai Gábor

Kék galamb fészkelése a Gemenci erdőben

A Duna-Dráva Nemzeti Park Igazgatóság Természetvédelmi Őrszolgálatának tagjai az aktuális területellenőrzés és faunisztikai adatgyűjtés során kék galamb által lakott odút találtak. Az odú, Decs község külterületén található, mentett oldali erdőterületen, egy fekete dió ültetvényben lévő platánfában került meg. A platánfa mellmagassági átmérője 60 cm, az odú 7 m magasságban, nyugati tájolású. A kék galambot mind május 30.-án, mind pedig május 31.-én sikerült megfigyelni, ahogy az odúba beropult, majd vélhetően az etetés után, hamarosan el is hagyta azt.

Az elmúlt évtizedekben előfordult már kék galamb megfigyelése Gemencen, költési időben, de ezidáig bizonyított fészkelése nem volt.

Dombi Imre, Mórocz Attila

jelenség, hogy a fekete rigó elhordhatja egyszer már használt fészkeknek az anyagát, hogy – részben vagy egészben - abból építse fel újabb fészket. Nádi énekesmadaraknál, függőcinegénél vagy varjúfélénél ez gyakrabban előfordul.

2017-ben egy dunabogdányi hollópárnál is megfigyeltem ezt a viselkedésformát. A hollók kb. egy kilométerrel arrébb költöztek előző évi fészkuktól (Len-hegy), közel a 2012-ig használt fészkuktól (Kecske-Jankó árok), amelyben azóta egerészölyvek is költöttek több alkalommal. Ezt a fészket szó szerint teljesen elbontották és óható fával arrébb építették fel, majd bélelték ki.

Schwartz Vince

Füsti fecske sikeres költése tejföls vödörben.

Takarmányhordás céljára rendszerített tejföls edénykét a falon felakasztva tartjuk. Nagy meglepetésünkre abba befészkeltek egy pár füsti fecske és a képen is látható öt fiókat nevelt. A műanyag vödör aljára csak száraz szénaszálakat hordtak sarat egyáltalán nem hordtak. Ez különösen azért érdekes mert rajtuk kívül még kb. 5-6 pár fészkel ott.

Jámbor Gyöngyi

© Jámbor Gyöngyi

Vörhenyes fecske (*Cecropis daurica*) első bizonyított költése Magyarországon

© Oláh Zoltán felvételei

TALÁN ÚJABB BIZONYÍTÉKA lehet a globális általános felmelegedésnek, hogy az utóbbi években egyre több mediterrán elterjedésű madárfaj kísérelt meg fészkelést hazánkban, illetve költ is rendszeresen. Ilyen fajok például a pásztorgém, a berki veréb, a kucsmás sármány vagy a puszta hantmadár. Bizonyítottan ebbe a sorba csatlakozott 2017-ben a vörhenyes fecske is.

A faj két, párba állt példányát először 2017. május 5-én észleltem a balatonfüredi Anna Grand Hotel kiserdő felőli udvarán. A két madár intenzív fészkepítésre utaló viselkedését figyeltem meg: többször leszálltak a talajra, onnan nedves földet és apróbb növényi szálakat gyűjtöttek. A hím példány a szálloda egyik antennájára kiülve aktívan énekelt is. Ekkor kezdtem el keresni a feltételezhetően épülő fészket. Mivel a madarak sokszor repültek be a szálloda mélygarázsába, ahol több füstifecske-fészek is található, illetve ismerve a faj

fészkepítési szokásait, jó ötletnek tűnt itt keresni a fészket, amit később meg is találtam a garázs plafonjára tapasztva. Ekkor még nem láttam azt, hogy a madarak használnák a fészket, csak annak jellegzetes „csőrös” bejárata utalt a vörhenyes fecske fészkeire. Érdekes, hogy a fészek alapjául egy régebbi füstifecske-fészek szolgált, ezt toldották meg a vörhenyes fecskék egy hosszabb bejárattal (erre utalt a két fészekrész eltérő

© Bérdi Gegelyi

© Bérdi Gegelyi

anyaghasználata is). Szintén érdekesség, hogy a garázsban találtam egy másik hasonló fészket is, amit láthatóan nem használtak a madarak, be volt pókhálósodva és ki volt száradva, továbbá a szálloda személyzete által a fészek alá kihelyezett „pelenka” állapotán is látszott, hogy az nem idei építésű. Bár ez még nem bizonyítja egy korábbi fészkelés tényét, de erősen arra utal, hogy az elmúlt években is költöttek vagy megkíséreltek költeni itt a vörhenyes fecskék.

A fészek további sorsát már nem volt módom személyesen is figyelemmel kísérni, de a kotlás időszaka és a kirepült fiatalok megfigyelései a birding.hu adatbázisa segítségével könnyen követhetőek. A madarak május 14-én még apró tollakat hordtak a fészek béléséhez (Hadarics T. és társai), a tojó május 26-án valószínűleg már kotlott a fészekben (Péntek I., Balázsi P.), június második felében és július elején pedig többen is megfigyelték az eleséget hordó szülőket (Ilycsin L. és társai, Szalai K.). A kirepült három fióka első megfigyelésére

© Ilycsin László

© Balaskó Zsolt felvételei

© Bérdi Gegelyi

© Oláh Zoltán

2017. július 5-én került sor (Szinai P., Pataky B.). Feltételezhetően több fióka is kikelt, de valószínűleg csak ez a három repült ki. Augusztus elején az egyik öreg példányt még látták a fészkelőhely környékén, a fiatal madarak azonban többet nem kerültek szem elé.

© Bodor Gábor

A vörhenyes fecske fészkelésének tanulsága lehet, hogy akár még városi környezetben is számíthatunk ritka madárfajok felbuklására, illetve akár további olyan, nálunk ritka madárfajok megfigyelésére is felkészülhetünk, amelyek a dél-európai országokban települések, szántóföldek közelében gyakoriak.

Bodor Gábor

Nappali lepkék Székesfehérváron

Ami nem madár

© Hudák Tamás felvételei

SZÉKESFEHÉRVÁR LEPKEFAUNÁJÁRÓL régebben nagyon keveset tudunk. A már korábban védetté nyilvánított Sóstó és Homokbánya Természetvédelmi Területen kívül az utóbbi években több terület, mint például az Aszal-völgy és környéke, illetve a Máriamajori-erdő is helyi védettségi státuszt kapott, mely ráirányította a figyelmet a környék lepkéfaunájának kutatására. A következőkben a nappali lepkéfauna feltárásában elért eddigi eredményeket szeretnénk bemutatni.

Az Aszal-völgy, Rácvölgy és Máriamajori-erdő

Az Aszal-völgy és a Rácvölgy városától északra található botanikai értékekben gazdag löszvölgyek. Leginkább a száraz gyepekre jellemző fajok találhatók meg bennük. Legnagyobb értékük a fokozottan védett dolomit kéneselepke (*Colias chrysotheme*) gazdag populációja. A lepke áprilistól novemberig négy nemzedékben repül, keleti elterje-

désű, igazi sztyepp faj, mely sebesen repked a nyílt területek felett. A környéken több lelőhelye van a Keleti-Bakonyban, igen ritkán de előfordul a Vértesben, ugyanakkor a Belsőbáránd melletti löszdombokon szép számmal található. A rokon sáfránylepkétől (*Colias croceus*) nem mindig könnyű megkülönböztetni, valamivel halványabb színű, hegyesebb szárnyformája és az elülső szárnyon található folt alakja segít leginkább. A két völgyben megtalálhatjuk a jelenleg hazánkban ellőforduló összes

Sáfránylepke
Középen:
Farkasalmalepke
Lent: **Dolomit kéneselepke**

kéneselepkét, úgy mint a keleti vagy csángó kéneselepkét (*Colias erate*), a déli és a fakó kéneselepkét (*Colias*

alfaciariensis és hyale). A gyepekben gyakori fehérlepke a rezedalepke (*Pontia edusa*).

Csak a Rácvölgyben fordul elő a gyönyörű mintázatú, április-májusban repülő farkasalmalepke (*Zerynthia polyxena*), melynek a város területén jelenleg három, két közepes és egy nagyobb előfordulását ismerjük. Fehérvár távolabbi környékén lokális faj, a Mezőföldön

és a Vértesben többfelé megtalálható, a Velencei-hegységben és a Keleti-Bakonyban ritka. Védett, Natura 2000 jelölő faj.

Említésre méltó fajok még a Mezőföldről máshonnan nem ismert, eddig mindössze egy példányban észlelt barna gyöngyházlepke (*Brenthis hecate*), az utóbbi időben csak az Aszal-völgyben megtalált zöldfonákú lepke (*Callophrys rubi*) és a Fehérváron ritkának számító réti tarkalepke (*Melitaea cinxia*).

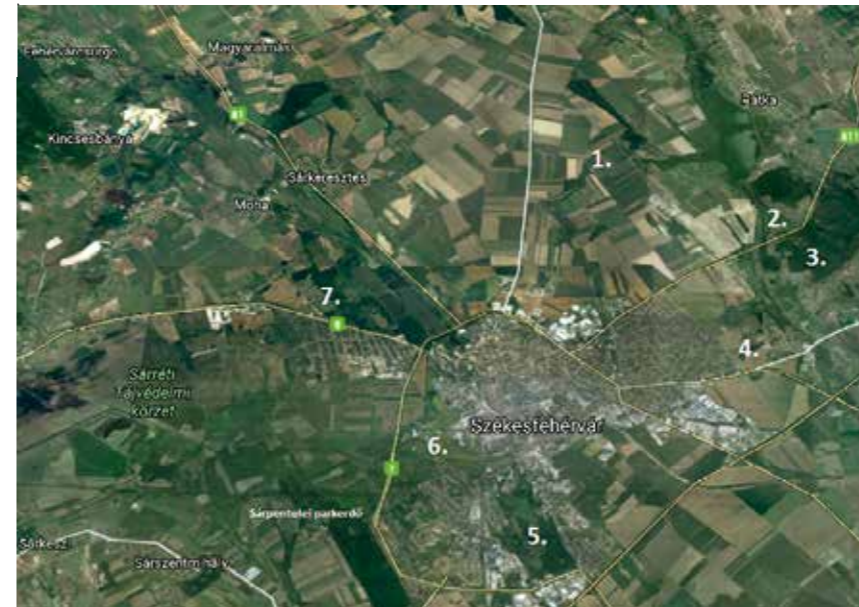
borítja. A legtöbb lepke azonban a naposabb erdőszegélyen és az erdőn átvezető félárnyékos földút közelében tartózkodik. Az erdőben tömeges a nagy gyöngyházlepke, de megtaláltuk a rokon zöldes gyöngyházlepkét (*Argynnis pandora*) is. Gyakori fajok a fent már említett

Aszal-völgy
Balra: **A bemutatott élőhelyek elhelyezkedése**
Lent: **kardoslepke**

és zártabb erdős részek váltogatják egymást. Ennek megfelelően jelenleg ez a város leggazdagabb lepkéfaunával rendelkező területe.

A víztározó környékén a völgy két kisebb magaslat között halad át. A nyugatabbra emelkedő Jézus-hegyen löszgyepeket és felhagyott gyümölcsöket találunk. Itt is megtaláltuk a farkasalmalepkét, rajta kívül ritkább, védett fajok még a kökény farkincásboglárka (*Satyrion spini*) és a kis tűzlepke (*Lycaena thersamon*). A száraz gyepek jellemző fajai fordulnak elő leginkább, úgy mint az égszínű boglárka (*Polyommatus bellargus*), az ezüstkék boglárka (*Polyommatus coridon*), a csillogó boglárka (*Plebeius argyrogonomon*), a szalagos szerezcsenboglárka (*Aricia agestis*), a kardoslepke (*Iphiclides podalirius*), a rezedalepke, a sáf-

A Rácvölgy északi, sűrűbb növényzetű szakaszán megjelennek a bokros-erdős területekre jellemző fajok, úgy mint a pókhálóslepke (*Araschnia levana*), az atalanta lepke (*Vanessa atalanta*), a nappali pávaszem (*Nymphalis io*), a c-betűs lepke (*Polygonia c-album*), a nagy gyöngyházlepke (*Argynnis paphia*), a citromlepke (*Gonepteryx rhamni*) és a hajnalpírlepke (*Antocharis cardamines*). Az első és utolsó fajt kivéve mind védettek, bár gyakori fajok, védettségüket látványos megjelenésük indokolja.

Az Aszal-völgy és a Rácvölgy találkozásánál egy fűzfafaerdőt találunk. Közélemben láthatjuk a kis színjátszólepkét (*Apatura ilia*) példányait, melynek hernyója fűzön él. A nedves gyepekre jellemző nagy tűzlepke (*Lycaena dispar*) is felbukkanhat erre felé.

A Máriamajori-erdő a Rácvölgytől északra található. Egyes részeit igen jó állapotú, zárt löszölgyes

pókhálós, c-betűs, citrom, atalanta lepkék és a nappali pávaszem. Az előbbi fajokkal együtt repül a bogáncslepke (*Vanessa cardui*), mely minden tavasszal délről vándorol hazánkba és egyes években, mint például 2009-ben nagy tömegben fordul elő, ezzel szemben máskor csak egy-két példányt láthatunk. Az erdő belsejében sikerült megfigyelni a kis színjátszólepkét néhány példányát is.

A Császár-víz völgye

A Császár-víz patak Székesfehérvártól keletre fekszik. A Pátkai-víztározótól délre található szakasz tartozik a városhoz és az innen Kisfaludig tartó szakasz alkotja a vizsgált területet. Környéke igen változatos, északi része erdős terület, helyenként magaskórós, gyalogbodzás növényzettel, ettől délre gyönyörű kaszálórétet találunk, Csalapuszta és Kisfalud között pedig fűzesek, kaszálórétek, legelők

ránylepke, a déli kéneselepke vagy az errefelé tömeges sakktaflalepke (*Melanargia galathea*).

A másik, a pataktól keletre található magaslat a Malom-hegy. Északi részét tölgyerdő borítja, déli lejtője száraz, de eléggé gyomos gyeppel. A dombon és a Császár-víz völgyének hozzá közel eső szakaszán megtaláltuk a kis apollólepkét (*Parnassius mnemosyne*), a tölgyesben pedig többek között a szürke-öves szemeslepke (*Hipparchia fagi*) és a fehéröves szemeslepke (*Brintesia circe*) él.

A völgy északi részén a patak mentén gazdag növényzetű, gyalogbodzás, szedres erdőszegélyeket láthatunk, ahol több védett faj élő-

© Hudák Tamás felvételei

helye található: a málna gyöngyházlepke (*Brenthis daphne*) Fehérváron igen lokális, csak két ponton került elő eddig mindig szederbokrok környékén, a w-betűs és a szilva-farkincásboglárka (*Satyrion w-album* és *Satyrion pruni*) példányai pedig a gyalogbo-dza virágain figyelhetők meg leg-inkább. A völgy erdős szakaszain több ponton is előfordulnak a már említett gyakori, de védett fajok: a nagy gyöngyházlepke, a c-betűs, citrom, atalanta lepke és a nappali pávaszem. A Malom-hegy szárazabb, gyomos rétjein a bogáncslep-két, a barna és a közönséges tűz-lepkét (*Lycaena tityrus* és *phlaea*) figyelhetjük meg.

Dél felé haladva egy igen jó állapotú, nedves kaszálórétre érünk. Néhány tő őszi vérfű is megtalálható rajta, mely a védett vérfű hangyaboglárka (*Maculinea teleius*) tápnövénye. E fajnak a város nyugati oldalán sokkal nagyobb populációi élnek, a Császárvíz völgyében csak néhány példányt figyelték eddig meg. A kaszálórét jellemző fajai a nagy tarkalepke (*Melitaea phoebe*) és a kis gyöngyházlepke (*Boloria dia*), de előkerült innen a fecskéfarkülepke (*Papilio machaon*), valamint a Fehérváron ritka kockáslepke (*Hamearis lucina*).

Csalapusztától délre a füzesek és a régi Székesfehérvár-Bicske vasúti sínek környékén gyakori a kis színjátzólepke. Két színváltozata közül a vörös alapszínű jóval gyakoribb, de a másik, sötétbarna változatot is észleltük már. Leginkább a nedves talajon szívogatva, vagy a fűzfák levelén ülve figyelhető meg. Székesfehérváron kétnemzedékes, június elejétől júliusig, majd július végétől augusztus végéig repül.

Nedves nyarakon (2014, 2016) jóval több példánya látható. A talajon gyakran láthatjuk vele együtt a csőröslepkét (*Libythea celtis*), amely az elmúlt években vált a környéken rendszeresen előforduló fajjává, valamint az itt ritkán előforduló nagy rókalepkét is.

Kisfalud közelében újabb domb szegélyezi a völgyet, a Murvász-hegy. Tetején fiatal tölgyes nő, meredek keleti oldalát igen száraz gyepp borítja. Ennek megfelelően itt melegkedvelő lepkékkel találko-

hatunk: ilyen például a védett barna szemeslepke (*Hipparchia semele*), a közönséges szemeslepke (*Arethusana arethusa*), a fehér-öves szénalepke (*Coenonympha arcania*), a fekete szemeslepke (*Minois dryas*), a kardoslepke, a barna és a közönséges tűzlepke, de ezen a környéken két alkalommal is sikerült megfigyelni a Fehérváron napjainkban igen ritkán előforduló galagonyalepkét (*Aporia crataegi*).

A Csalai-erdő

Pákozdtól északra, Csalapusztától keletre a Velencei-hegység északi lejtőjén találjuk a Csalai-erdőt.

Nagy rókalepke
Fent: Szilva farkincásboglárka
Középen: Kis apollólepke

Túlnyomó része sajnos természetvédelmi szempontból teljesen értéktelen akác, ugyanakkor a Kovács-berke nevű részen nagyobb kiterjedésű tölgyes foltok is megmaradtak, melynek és a nyáron dús növényzetnek köszönhetően gazdag lepkefauna alakult ki.

Csak erről a területről sikerült kimutatni a védett tölgy-farkincásboglárkát (*Satyrion ilicis*), rajta kívül közeli rokona, a szilva-farkincásboglárka is megtalálható ezen az élőhelyen. Tömeges a barna

tűzlepke, a fehéröves szénalepke, a közönséges gyöngyházlepke (*Argynnis lathonia*) és itt találjuk a védett kis apollólepke másik, igazán erőteljes népességét. A pillangófé-lékhez tartozó nagytermetű, fehér színű faj a Velencei-hegységben elterjedt, a Mezőföldön ugyanakkor jelenlegi ismereteink szerint csak Vajta közelében él. Április végén, május elején indul rajzása és egészen júniusig látható. Hernyója keltike fajokon táplálkozik. A farkasalmalepkéhez hasonlóan védett, Natura 2000 jelölőfaj.

A Kovács-berke területén mind tavasszal, mind nyár elején megfigyeltük a nagy rókalepke repülését. A faj a nyolcvanas évek végén és a kilencvenes években igen ritka volt, Fehérváron 2010 körül észleltük újra, azóta több lelőhelyen is megtaláltuk. A frissen kelt példányok júniusban rövid ideig aktívak, aztán elrejtőznek és majd a következő tavasszal jelennek meg, amikor jóval nagyobb példányszámban láthatók és csak ekkor párosodnak. Júniusban a nagy rókalepkén kívül szép számmal repült a csőröslepke, a pókhálóslepke, az atalanta lepke és a bogáncslepke. A szederbokro-

kon itt is megtaláltuk a málna gyöngyházlepkét és a jóval gyakoribb nagy gyöngyházlepkét, valamint 2016-ban egy-egy példány galagonyalepke és kockáslepke is előkerült.

A szemeslepkék közül említésre méltó a barna, a szürkeöves és a fehéröves szemeslepke együttes előfordulása.

Egyelőre nem sikerült kimutatni, de az élőhelyt látva jó esély van a tölgyfa-csücsköslepke (*Zephyrus quercus*) itteni megtalálására.

A Csúcsos-hegy és a környező rétek

A Csúcsos-hegy a város egyik legismertebb kirándulóhelye. Korábban természetes száraz gyepp borította, ma már egyre inkább parkosított területté válik ültetett növényzettel. Környékén akácot, murvabányákat és száraz gyepeket találunk.

A hegytetőn régen is gyakori volt és még napjainkban is az a fecskéfarkülepke, melynek dombtetőző példányai együtt kergetőznek az itt szintén rendszeresen előforduló kardoslepkével. A nyolcvanas években városszerte gyakori kis rókalepke (*Nymphalis urticae*) ugyanakkor ismeretlen okból eltűnt, 1999 óta nem kerül elő, bár újbóli felbukkanása nem valószínű. A hegytetőn gyakran lát-hatjuk a bogáncs és az atalanta lep-két, valamint a vörös szemeslepkét (*Lasiommata megera*). A hegyol-

Nagyszemes boglárka
Lent: Sóstó

dal és a környező gyepek gyakori lepkéi a közönséges szemeslepke, a rezedalepke és a szalagos szerezsenboglárka. A kilencvenes évek végén bukkant fel a Csúcsos-hegyen és környékén a keleti vagy csángó keneslepke, éveken keresztül gyakori faj volt, azonban az elmúlt időszakban kissé megritkult.

A Csúcsos-hegy mögötti száraz gyepeken 2015-ben észleltük a barna szemeslepkét. A dolomit keneslepkének is van itt régebbi megfigyelési adata, míg a hasonló sáfránylepke ma is biztosan megtalálható.

A Sóstó és Homokbánya TT

A Sóstó orhideái és védett növényei jóval híresebbek lepkéinél, ennek ellenére Banizs Károly Sóstóról írt könyvében több értékes lepkéfajt sorol fel a területről. Közülük is

kiemelhető a kis apollólepke, amely nem gyakori és nem is minden évben megfigyelhető lepkéfaja a Sóstónak. A város keleti határában és a Velencei-hegységben többfelé megtalálhatjuk, azonban a Mezőföld síkságán nagyon ritka. Sajnos a közelmúlt bejárásai során nem került elő, hasonlóan a szintén a könyvben említett nagy tűzlepkéhez.

A Sóstó lepkéfaunájában a melegkedvelő és száraz élőhelyeket benépesítő fajok dominálnak. Ilyen például az égszínű és az ezüstkék boglárka, a fehéröves, a közönséges, a fekete és a vörös szemeslepke, a rezedalepke és a sakkáblalepke. Néhány, Székesfehérváron ritkább fajt is találhatunk erre felé, ilyen az ezenkívül csak a Jézus-hegyen megtalált kőkény-farkincásboglárka, valamint a 2012-ben egy példányban észlelt nagyszemes boglárka (*Glaucopteryx alexis*).

Az erdős-bokros részek jellegzetes lepkéi a közönséges ökörszemlepke (*Aphantopus hyperanthus*), az erdei szemeslepke (*Pararge aegeria*) és a bengeboglárka (*Celastrina argiolus*). A nagytermetű tarkalepkék itt is megvannak, hasonlóan a Sóstón inkább erdőben élő zöldes gyöngyházlepkéhez. Utóbbi faj a 2010-es évek előtt egyáltalán nem volt észlelhető a városban és környékén, ma viszont több ponton is rendszeresen megfigyelhetjük. Igen hosszú életű, május végén jelenik meg és egészen októberig repül. Déli elterjedésű, évenként fluktuáló (ingadozó gyakoriságú), nagytermetű, látványos lepkéfajunk.

A kilencvenes évek végén egy alkalommal kora tavasszal a rendkívül dekoratív és ritka gyászlepke

(*Nymphalis antiopa*) is megjelent a Sóstó melletti erdőben. Előkerülésére ma már csak nagyon minimális esély van, mivel napjaink enyhébb telei nem kedveznek a faj számára, amely így még inkább megritkult és az Északi Középhegység, valamint az Alpok alja néhány hegyvidéki területére szorult vissza. A kilencvenes években a hideg teleket követően még jóval gyakoribb volt, időnként a Velencei-hegységben is feltűnt. A nagy rókalépkéhez hasonlóan szintén leginkább tavasszal, áttelelést követően láthatjuk.

Az Alsóvárosi-rétek, a Sárpentelei-erdő és a Palotavárosi tavak környéke

Székesfehérvárt nyugatról a Sárrét határolja. A nedves, lápos rétek Maroshegytől északra egészen beékelődnek a város területébe. A veszprémi és a komáromi vasút közötti terület az Alsóvárosi-rétek.

2012-ig semmit sem tudtunk a rétek természeti értékeiről. Abban az évben az Index Fórum Magyar Lepkefauna Adatbázis Topikra kerültek fel fotók két hangyaboglárka fajról: a vérfű és a sötétaljú hangyaboglárkáról (*Maculinea teleius* és *nausithous*). Ezzel egy időben a két fajt megtalálták a Sárrét nem Fehérvárhoz tartozó részein. A terepbejárások során kiderült, hogy mindkét faj két helyen fordul elő az úgynevezett Demkóhegy városrész keleti és nyugati oldalán, a házaktól csak igen kis távolságban, vérfűben gazdag réteken, főleg a veszprémi vasút mentén.

A hangyaboglárka név a lepkék sajátos életmenetéből ered. A nőstény lepke petéit a vérfű virágzatába helyezi. A hernyók kikelve a tápnövényt fogyasztják, majd leereszkedve a földre bizonyos hangyafajok magukkal viszik a bolyba és táplálják őket, illetve egyes fajok esetén a hernyó táplálkozik a hangyák ivadékaival. Cserébe a hernyó a hangyák által kedvelt váladékot termel. Itt történik a bebábozódás, majd a bából kikelt lepkék elhagyják a bolyt. A két faj szinte egyszerre, júliusban és augusztusban repül, rajzásuk csúcsa augusztus elejére tehető.

© Hudák Tamás felvételei

Sötétaljú hangyaboglárka

Kettejük közül a sötétaljú hangyaboglárka a ritkább. Sokáig úgy tudtuk, hogy csak a Dél és Nyugat-Dunántúlon fordul elő, legkeletrebbre a Keleti-Bakonyban. Később megtaláltuk a Vértesben Pusztavám környékén, ma pedig számos előfordulását ismerjük az Észak-Vértéstől a Zámolyi-medencén és a Móri-árkon keresztül egészen a Sárrétig. Székesfehérváron jelenleg négy lelőhelyről ismert, a várostól délre és keletre azonban jelenlegi tudásunk szerint nem él, vagyis az itteni populációk hazai elterjedésének délkeleti határát jelentik! Éppen ezért megőrzése és a terület mielőbbi védetté nyilvánítása fontos feladatunk!

A vérfű hangyaboglárka jóval gyakoribb faj, országszerte előfordul, csak az Alföld egyes, szárazabb részeiről hiányzik. Fehérváron mindig a másik fajjal együtt repül, de megtalálható a város keleti oldalán és a Mezőföld délebbi részein is. Az Alsóvárosi-réteken tömeges repülését is megfigyeltük már és a veszprémi vasút mentén Maroshegy több pontján is megtalálható a Pentelei-erdő irányában. Sajnos a rétek lepkék számára rossz időben történő kaszálása reális veszélyt jelent. 2013-ban a keleti, 2016-ban a nyugati rétet kaszálták le a lepkék repülése közben vagy közvetlenül előtte, ami azt eredményezte, hogy az imágók nem találják tápnövényüket és fő táplálékforrásukat a vérfűvet, egyedszámuk lecsökken. Csak remélni lehet, hogy mindezek ellenére a két faj hosszú távon is fennmarad a területen.

A réteken a hangyaboglárkakkal együtt minden élőhelyen megtaláljuk az évente két, esetenként három nemzedékben május-júniusban, július-augusztusban, melegebb években szeptember-októberben is repülő nagy tűzlepkét. E három fajjal kapcsolatban is fontos tudni, hogy védett, Natura 2000 jelölő-fajok. A réteken időnként egy-egy fecskéfarkúlepke is felbukkan, valamint megfigyelési adat van a nagyszemes boglárkáról.

A Sárpentelei-erdőnek ugyan csak igen kis része tartozik Székesfehérvárhoz, közeli fekvése miatt a város lakói mégis magukénak érzik. Déli része régebben is zárt, nappali lepkék szempontjából szegényes volt, északi része azonban a nyolcvanas, kilencvenes években még napos, nyíltabb lombkoronájú terület volt, ahol különösen nyáron nagy számban repültek a lepkék. Innen került elő a nyolcvanas évek végén a védett díszes tarkalepke (*Euphydryas maturna*) egyetlen nőstény példánya. Ma már az északi rész is zárt erdővé alakult, így jelenlegi előfordulása nem valószínű. Legközelebbi lelőhelyei a Vértesben és a Dél Mezőföldi Tájvédelmi Körzetben Vajta és Németkér környékén vannak. Szintén hasonló a sorsa a Fehérváron csak itt megtalált kerekfoltú gyöngyházlepkének (*Argynnis aglaja*) és a már említett kis rókalépkének. A többi faj is inkább az erdőszegélyre szorult ki, közülük kiemelhető a kis színjátszólepke, a csőröslepke és az újabban megjelent zöldes gyöngyházlepke.

Az Alsóvárosi-rétektől északra, a Palotavárosi lakótelep szomszédságában is vannak még értékes területek. A Malom-árok és a déli tó között egy időnként tocsogós, vérfűves láprét folt fekszik, amelyen megtalálható mind a vérfű, mind a sötétaljú hangyaboglárka, valamint a nagy tűzlepke.

A Gaja-patak Palotaváros menti szakasza is tartogat meglepetéseket. A töltésen belüli rész mint ökológiai folyosó szolgál a sok beépített és a művelt terület között. Itt találtuk meg Fehérváron először a farkasalmalepkét, melynek egy igen erős népsége él a patak mentén. A patak mellett és a töltést szegélyező gyepekben megtaláljuk a kóbor

Csőri-dűlőnek nevezett terület tűnik lepkészeti szempontból izgalmasnak, ahol egy vérfűves-nádas láprét található két oldalon száraz gyepekkel, egy oldalon hétvégi házakkal körülvéve. Ezen az élőhelyen a leggyakoribb a városban a sötétaljú hangyaboglárka, de a vérfű hangyaboglárka

Nagy tűzlepke
Fent: Kis színjátszólepke
Lent: Vándor boglárka

a Csőri-dűlőben ma is jó esély van.

Feketehegy északkeleti oldalán találjuk a Gólya-dűlőt, vele párhuzamosan a Nyúl-dűlőt. A Móri úti halastavak mellett a Nyúl-dűlőben is vannak olyan vérfűves láprétek, ahol szép számmal előfordul mindkét hangyaboglárka faj. Ez a rész a házaktól távolabb helyezkedik el,

ékesboglárkát (*Cupido argiades*), a bengeboglárkát, a szalagos szerecsenboglárkát, a fecskéfarkúlepkét, a kis gyöngyházlepkét, tavasszal a hajnalpír és a citromlepkét.

Feketehegy és a Gólya-dűlő környéke

Ennek a területnek a lepkéfaunáját még hiányosan ismerjük, kutatása a közeljövő feladata. Leginkább a

is szép számmal található. A száraz gyepeken észleltük a védett kis tűzlepke néhány példányát. Tipikus fajok az ezüskék boglárka, a szalagos szerecsenboglárka és a közönséges szemeslepke. Régebben Feketehegyen egy ma már nagyrészt beépített réten is repült a dolomit kéneselepke a sáfránylepkével és a fakó kéneselepkével együtt, így újabb előfordulására

így itt a két faj magas egyedszámában, zavartalanul tenyészik, fennmaradásuk jelenleg nincs veszélyben. További élőhelyeik fellelhetők a Móri-árkonban a Gaja-patak és a Móri-víz mentén.

A fentiekben kihagytunk néhány olyan mindenütt közönséges vagy tömeges lepkéfaunát, melyek gyakorlatilag az összes lelőhelyen megtalálhatóak. Ilyenek például a nagy ökörszemlepke (*Maniola jurtina*), a répa és repcelepke (*Pieris rapae* és napi), a közönséges boglárka (*Polyommatus icarus*) vagy a kis szénalepke (*Coenonympha pamphilus*).

Összegzésképpen elmondhatjuk, hogy Székesfehérvár nappali lepkéfaunája ma már nagyrészt ismert, ugyanakkor van még néhány, eddig nem vagy alig feltárt élőhely, mint például Börgönd környéke, ahol akár új fajok előkerülése is elképzelhető. Nemrég került elő például a város határában a vándor boglárka (*Lampides boeticus*) néhány példánya. Ennek a mediterrán fajnak alig van magyar adata!

A TERMÉKEINKET MEGTALÁLJA KIZÁRÓLAGOS,
SZAKKÉPZETT VISZONTELADÓINKNÁL, VALAMINT AZ
INTERNETEN A WWW.SWAROVSKIOPTIK.COM OLDALON

BTX #CLOSER 2 NATURE

Az új binokuláris teleszkóp, a BTX minden időkhöz legtermészetesebb vizuális élményt nyújtja. Lehetővé teszi, hogy minden apró részletet két szemmel is kristálytisztán lásson, és az innovatív homlok-támasszal, ill. a ferde betekintéssel ezt órákon át kényelmesen tehesse. Élje át a pillanatot még erőteljesebben a SWAROVSKI OPTIK-kal!

SEE THE UNSEEN
WWW.SWAROVSKIOPTIK.COM

SWAROVSKI
OPTIK